पाठ - 125

का॰नै॰
१२ टी॰
२

दीनलक्ष्मीन्द्रसिंहैर्विदितायतेतरां श्रीवक्रतुंडायनमः॥ इहनीनं तव समागतराजवलीनामर्थं दावर्गमारभते निवेदयति अथोनंतरं अथ
नेकनृपाः आसमुद्रात् समुद्रमवधीकृत्य दिग्गितेभ्यः सकाशादित्यर्थः तं कुंडिनस्य मंडनायितं भूषणवदाचरितं अलंकारकं समा
जं स्वयंवरं समाजग्मुः किंभूताः प्रियाभ्युः सकाशाशाः तासामनुरागजनितमुखदर्शने पिनत्वा विलंबं स्थैर्यमालंब्य आविलाः
व्याकुलांतःकरणाः प्रियामुखदर्शनानुरागेन स्मार्कं विलंबेजाते भैमीस्वयंवरो माभूदिति बुध्यानातिसोत्साहाः तथा विलासिनः
शृंगारभंगीसहिताः तथा रथ्योत्तमाः श्रेष्ठरथाः इत्यनेन विलंबे जाते शिघ्रागमनं सूचितं विलासिनः पोकमलचतिधिनुए
रथ्येरुत्तमा इति समासः अपरे अपरेवी स्मार्गा विरुक्तिः॥ १ ततइति ततः सदसि समाजे सभैम्याः स्वयंवरावृते किंभूते सदसि

प्रियामुखियालंब्यविलंबमानाविलासिनः कुंडनमंचुनीयितं समाजमाजग्मुरथ्योरथ्योत्तमास्तमासमुज्ञावपरे परेऽनृपाः॥ १ ततः
सभैम्यावव्रृते वृतेतनैर्पैर्विदिनिः स्फुरद्भिः समस्तिस्वयंवरः विरागिते स्तकितं न विरागितेः स्फुरद्भिरानंदमहार्णवैर्नवैः॥ २ चेल
त्पदस्तत्पदयंत्रणोगिलस्फुटाशयामास पतिस्म राजके अमंगतायामगतावपीयमेत्युदीर्यधुर्यः कुपटाज्ज्ञनीजनः॥ ३ नृप
गुपक्रम्य विभूषितासनान्सनातनीसा सुषुवे सरस्वती विहारभारस्य सरस्वतीः सुधासरस्वतीवाङ्मनन्तरनास्थिता॥ ४॥

भैम्याः स्वस्मिन्वैराग्येण विनिष्पसङ्गिः विशेषेणमुक्तस्वास्ते स्थिरागतेः एवं भीमात्मजेन नृपैर्वृते तथा तर्किता ऊहिता तेन भूपवीगते अराजसु
विरागिता अर्थाद्भैम्या येस्तेः स्फुरद्भिः शृंगारभंग्या प्रकाशमानैः तथा एतेन वृताः स्वयंवरणे यं प्राप्तान स्मानियं प्राप्ता एवरिष्यतीतिवु
द्ध्या आनंदस्य महार्णवैरगाधसमुद्रैः प्रमुदितत्वरेर्न वैस्तत्कालमागतैर्नृपैर्वृतेः॥ २ चलदिति चलंतिपदानि यस्य उरस्ताऽच्छन्नपुरंवह
तिधुर्यो सिविकादंडवाहीजनः जनोभैमीराजके राजसंघमध्ये आश्या सयतिस्म आस्थ्यापयत् किंकृत्वा यानगतावपि शिविकारोहणेन
गमने सत्यपि इयं भैमी अमंगतानिःसृताजातेति कपटात् आजान् उदीर्य उक्त्वा किंभूतो शिविकापटांतरितेन तत्पदेन भैमीचरणेन य
लयंत्रणं पत्राणवा पीडनं धुर्यजनस्यतदेवमदिंगितं अवस्थानसूचिका चेष्टा तेन स्फुटं आशयो यानवनपदिदृक्षामान विषयोः अभिप्रायोय
स्यास्ताजनीजायते स्यागमे इतिजनि प्रसिथ्या वेतीयस्ये जनिवणोरिति हृद्धिनिषेधेहदिकारान्तड़ीप्॥ ३ नृपानिति सासनातनी नित्यास

...ते: रसेन पयोरसेन वने भृङ्ग भव त्वन्मुखे स्वरूपानम् इति नेत्रयोरमृतोपयत्वेन चन्द्रिकापानयोग्यत्वं विलोकनचातुर्यं च सूचितं आचामेः अत्यवसा
...नेत्रे कृति [illegible] हित्वा द्विना च दृष्टो: कर्मत्वं ति च श्वेति कर्त्रभिप्राये क्रियाफले विवक्षायामात्मनेपदे प्राप्तेपि निगरणत्वान्निगरणं च
...र्थ्यस्य श्चेति परस्मैपदं प्राप्ते राचामयस इति [illegible] त्वय एवं सति चकोरस्य च सुधीत्विरं भव त्वन्मुखस्य शोभते ते यतः त्वन्मुखे सेवाव
...कालं कुर्वत इत्यर्थः अत एवमामतं मुखे चन्द्रिकां किं नाचामयसे वामर्थ्यान्तु [illegible] भीमिति पोषः इति समाधानं आचमनमाचामः
...स्यास्तीति आचामवती करोतीत्यर्थे तत्करोतीति णिच् तत्स्मेल [illegible] लप्रत्यये [illegible] परिभाषया प्रतिपदोक्तप्रत्यवसानार्थत्वाभाव।
निगरणादिसूत्रेणानुवृत्तपरस्मैपदसंज्ञया परस्मैपदस्य विधानात्संज्ञापूर्वको विधिरनित्य इति परिभाषयात्र परस्मैपदं संज्ञया परस्मै
पदस्य विधानात्संज्ञापूर्वको विधिरनित्य इति परिभाषयात्र परस्मैपदं न भवतीति आचामय इति न कस्मादि चाम इति मित्वनिषेधात् ६
त्वाभावः ६ अयामिति दृभेभि आरवेनसहिता: सारवा: सरघा इमे सारवा: एते भृङ्गा ऊर्ध्वस्तेभ्यो जात। एष उत्करो विंदुसमूहः अ

अयोविहारे नवहारविभ्रमं करोतु नीरे स षडुत्कर स्वरस्तव कचोरपीनोच्चकुचद्वयीतटे नृत्यन्तरः सारवसारवो मिजः ७ अवानि
सिन्धुः समेश रिंगगया कुले किलास्य पसमं स भेत्स्यते विलंघ्यते चास्य यथा: पातेरहे स तां महत्सन्मुखवधाविधोरस्य ८॥

पेयविहारे अनेन सह जलक्रीडायां स स्यां तव हारविभ्रमं त्वत्स्य वप्रिहारविलासं करोतु किंभूतः नीरे तरन् प्लवमानः तथा कठोरा अति
कठिना पीना उच्चा त्वदीया कुचद्वयी स्तनद्वयी तत्स्यास्तटे परिसरे नृत्यन्तरः आति यो येन तेन [illegible] विशोध्यमानतरः जलक्रीडावशात्
विच्छिन्नः त्वदीयो मुक्ताहार इव शोभतां अथ च पयसा लोलो कस्य मे मोहरः किमपि मिति विधि त्वं [illegible] तिं जनयतु विगलद्धारदेशो हार
विलासं इति विरोधश्च अयं च षडुत्कर हरिणसंघः क्रीडापदे यो क्रीडाकेतिप्रक्ले सरः क्रीडामर्थ्ये एनं हरिणो द्युति भावः देविका अस्य
रसोपचभवेदा विकसारवा विस्य मरः दंडनायनादि [illegible] सव ७ अवानादि अस्य कुले वंशे पूर्वजैः सगरपुत्रैः इन्द्रनीताश्वाहरणार्थं
सिन्धुः समुद्रः पातालपर्यंतं अवनितो खातः कपिलशापदग्धानां तेषामेवोद्धरणाद्धं भगीरथेनानीतया गंगया समग्रं हरेः पूर्णः कृतः तथा श्री रघु
नाथेन रावणवधार्थं प्रसभं हठेन स सिन्धुः भेत्स्यते बंधनेनेष्यते किल लि [illegible] राणप्रसिद्धमेतत् समग्र वेदान्त [illegible] अस्य यशः शनैः विलंघ्यते च सर्वे स

राम २

रस्वती देवतासिंचिता स्वीयसौंदर्येण लंकृतं स्मासनं ये स्तान्नृपान् उपक्रमोद्दिष्य सरस्वतीवाचः सुधुवेउवाचेत्यर्थः किंभूता वाचः सुधासरःसु
अमृतसमुद्रे विहारं जलक्रीडामारभ्य कृत्वा अनिर्यातितारामार्द्रतरः तथानुपश्चादविलंबेनैव उत्थितास्तस्मान्निर्गताः अतिमधुरा इत्यर्थः सनाम्न
वस्य अयमत्वा शुस्तु दृच ४ ॥ ॥ वृणीष्वेति गौरत्वलक्षणेन वर्णेन सुवर्णकेतकीप्रसूनस्य गौरत्वलक्षणवर्णं हृदयंगमस्पर्शी भूतं तस्माद्दृषि
केवा अतिगौरं सुकुमारशरीरं अतुलवर्णनामानं नृपं त्वं वृणीष्व अयमवनीपतिः भवन्मयः त्वदेकचित्तः सन् निजामात्मीयां परं परार्ध्यां तोपावे
नीपवित्रीकरणशीलां अयोध्यां मुक्तिपुरीमपि न ध्यायति न स्मरति परमानंदरूपत्वान्मुक्तेः सकाशादपि तव प्राप्तिरेतस्याधिकेत्यर्थः अयो
पि विलासी गुणवतीमपि निजां प्रियां मा चिंतयत् अन्यामेव ध्यायतीत्युक्तिः त्वय्यतितरामनुरक्तोयमेनं वृणीष्वेति भावः वर्णास्तंचमी विभक्ति
इति पंचमी भवन्मयः सर्वनाम्नो वृत्तिमात्रे इति पुंवद्भावः ४ नेति देवेमपि चकोरजिह्वया एतस्य नरतुपर्णस्य मुखमेव चंद्रस्तस्य चंद्रिकाम

वृणीष्व वर्णेन सुवर्णकेतकीप्रसूनवर्णाद्दतुपर्णमादृतं निजामयोध्यामपि पावनीमयं भवन्मयो ध्यायति नावनीपतिः ५ निपीयतां
नाम चकोरजिह्वया कथंचिदेतन्मुखचंद्रचंद्रिका इमां किमाचामयसे न चक्षुषी चिरं चकोरस्य भवन्मुखस्पृशा ६ ॥ ॥ ॥

स्तनतारूपाज्योत्स्नारूपा चित्तेनापि प्रकारेण न पीयतां नाम चकोरजिह्वयास्य चंद्रचंद्रिका पीयते इयं तु लोकमुखचंद्रिकेति पीयतां भावा
अत्रास्माकमौदासीन्यमित्यर्थः परंतु चिरं भवन्मुखस्पर्शाद्धीयमुखसेवनतत्परे चकोरस्य चक्षुषी इमां एतन्मुखचंद्रिकां किमिति नाचाम
यसे पाययसे अपि तु पाययस्व अलीकत्वान्नाहं करस्याभावात् चकोरजिह्वया पानेन अकृतेपि तथा सुंदरत्वाच्चवर्णनायामस्माद्दरी
नामशक्तत्वेपि तादृग्माह्लादकत्वस्य सौंदर्यस्य चक्षुर्दर्शनेन दृश्यमानत्वादेतन्मुखचंद्रचंद्रिकां चक्षुषा पाययस्वेत्यर्थः अथ चकोरजिह्वया
भवन्मुखसेवाभाजा अकृतत्वादेतन्मुखचंद्रचंद्रिकापाने कर्तुमशक्यमिति युक्तं तदीयचक्षुर्भ्यां तु चिरकालमुत्तमस्य भवन्मुखस्य सेवनात्तयो रे
तन्मुखचंद्रचंद्रिकापानं युक्तं उत्तमसेवया दुर्लभमपि वस्तु सुप्राप्यं भवतीत्याशयः चिरकालमेतन्मुखकांतिं सादरं विलोकयस्वापि तु
पश्यैनं वृणीष्वेति भावः यद्वा जिह्वया अन्यएवास्वादे सामर्थ्यादेतन्मुखचंद्रचंद्रिकायाश्चातिवकृत्वाच्चकोरजिह्वयेयं कथंचिन्नपीयतां ना
अनुपतस्य मा अचकोरनेत्रयोस्तु पानं युक्तमस्तीयसाौरपि नेत्रयोर्भूयसो विषयस्य चंद्रस्य सामर्थ्यसद्भावात् किं पुनर्विशालयो रनयोरिति

का॰ ११ टी॰ ३

णो ह्यस्य यशोभद्रानं तेजो यस्य सूर्यस्य कर्त्तृत्वं तां निर्मातां तां जानाति सूर्यस्य दिनकर्तृत्वात् तस्मयि दिने दिने त्वात् सूर्येण कर्त्तृत्वं तच्चतुर्दे
हस्त परिमाणत्वात् एतद्दिने निर्मात्रा सूर्येण निर्मितमपाकं पिपति तद्विलत्वेन चिरकालावस्थापि नास्तीति दीप्तेरोत्तरीयप्रतापतप
नेने ध्वनिर्मातुर्णा कांतत्वेन नः स्वहमुत्ते ऽर्थः तथाऽस्मदंग्रे रघुपि पयः परे प्रवाहमध्ये वाडवो वडवानलः यस्येतद्दीपप्रतापतप्त
स्य प्रतिबिंबन्य इति पाके जलानलयोः महाविरुस्थाने विरोधात्त्वाडवो ऽग्निर्न भवति किंतु प्रतापप्रतिबिंबं सूर्यस्य सलिले प्रतिबिंबं भ
वति किंभूतः संग्राममन्यापिन्यो विपक्षराजकस्यारिपुराजकस्योत्पत्या घर्शास्ववला राजलक्ष्म्याः स्वप्रभावेण पराभावुकः तिरस्कर्ता
सूर्येणापि यो मत्वा पिवैरिचंद्रस्य चंद्रिकान्स्वयशोनलचापि यामासते एतत्प्रताप सूर्यस्य परस्तादेरियर्शा न प्रसरं तो म
र्थः पराभावुकालयन्ते सकलं तयोगेन लोके तिष्ठ श्री निषेधात्तारायतिं द्वितीया ११ ॥ देव्यात्तिस्य राज्ञः रोदयो बाहुद्वयं तया
देष्या कीर्त्तिकलिंदशैलसुतया मध्यास्य यद्दोर्द्वयी कीर्त्तिश्रेणिमयो समागममगात्संगारणप्रांगणे तत्तस्मिन्निमज्य बाहु
जभूरैरारंभिरंपरीरंभानंदनिकेतनंदनवनक्रीडादराईवरः १२ इति श्रुतिस्वा द्विततक्रुण स्तुतिः सरस्वती वाक्प्रयविस्मयोस्य
याशिरस्तिरः कंपनयेवभीमजावतंसनो स्वयमन्वमनमयत्त १३॥ जनितकीर्त्तिश्रेणेः कीर्त्तिपरंपरातन्मयीतद्रुपाप्येतत्वात् संगादे
व्याणंरिपार्थिवानां जनिताकीर्त्तिः सेवकलिंदशैलसुता यमुना तथा नद्यासहयद्दोर्द्वयं समरणप्रांगणे संग्रामभूमौ समागममगात्
संयोगंप्रापत्तत्तस्मात्कारणात्तस्मिन्प्रयागसज्ञके गंगायमुनासंगमे बाहुजभटैः क्षत्रिययोधैः स्मरतैर्विशेषेण निमज्य त्वरया
देहं त्यक्त्वारंभापरीरंभानंदनिकेतनेनंदनवने देवोद्याने क्रीडायायः आदरआदरः प्रान्तिः तस्याडंवरोबाहुद्वयंस्मार आरब्धं विप्र
यागे निमज्जतिसोपि सितासितसरितेत्यादिश्रुतयमूनंदनवने रंभायमनेरोभिः सहक्रीडति बाहुजः क्षत्रियो विराड्विमरः आरंभिरंभेरण
हिलो रितिनुम्परीरंभेति उपसर्गस्य घञीति दीर्घः १२ इतीति भीमजाशिरस्त्विरः कंपनयेवकृत्वा तमनोऽन्वयं सूर्यपुत्र मनुवंशसमु
त्पन्न स्तुपर्णो नाम तस्य तत्नां गोचकाराद्येन तत्र इति प्रवोक्तप्रकारेण श्रुति प्रपांकर्णाभ्यां स्वादिता सादरमाकर्णितात द्रुत्स्तुतिर्ययाकिं
भूतया सरस्वत्या वाक्प्रयेन जातितो विस्मयप्राश्चर्यं तस्माडस्ययोत्यन्नया धि रः कंपस्योभयस्तु चकत्वात् आश्चर्याभिनयः कृतः कंपस्तन्नि

३

राम २

एतदिति एतस्य यशस एव द्वीरेये यः पुरः तीरं गाहते एवं श्रीलं एतत्प्रियशोवर्णिकं कवीनां वचनं अगाधे अमल सार्धे स्याने पतति नि
मज्जति स्तोतुम सामर्थ्याद्वागगोचरो अस्य यशा इत्यर्थः अन्योपि समुद्रप्रवाहावगाहे अगाधे बुडति तस्य एतस्य शौर्यादिगुणानां
गणनार्थं अंकपालोक विन्यासः प्रत्यर्थिनां वैरिणां कीर्त्तिरेव खटिकाः तिलोति छिन्नास्तिवकं विन्यासे खटिकाक्षयो भवति एत
द्गुणानां अप्पाति प्रभूयस्त्वाद्गणयितुमशक्याः एतद्गुणानां पुरस्ताद्वैरिकीर्तिर्न प्रभासत इत्यर्थः एनं हृणीषे त्यर्थः तलोतिलस्य पुण्य
त्वाद्गुणस्य सत्त्वाव पि संख्या पर्वकं विधिर नित्यत्वाद्गुणभावः ऐ भास्वदिति हेमे मि भास्वतः वंशस्तस्य करीरस्तांत दंकुरत्वं दधत दधानः स
र्यवंशोत्पन्नः वयः संधौ वर्त्तमानः अथ च पुरस्तात् पुरुत्वात् भास्वान्यो वंशो वेणुस्तदंकुरत्वं दधदतितेजस्वी अयं प्रत्युपर्णनामा वीरः क
थं केन प्रकारेण कथ्यतां वर्णितां अपितु वर्णयितुं न शक्य इत्यर्थः हियस्यास्तु समरे वर्त्तमानस्यास्य अप्यु ह्यपि त प्रसिद्धापि कोटिः सार्धत्रयी

एतद्यशः द्वीपरि प्ररगाहि पतत्यगाधेव च नैकवीनां । एतद्गुणानां गणनांगपातः प्रत्यर्थिकीर्त्तीः खटिकाः तिलोति ऐ भास्वदंश
करीरतां दधदयं वीरः कथं कथ्यतामपुष्ट ह्यपि द्विकोटिरस्य समरे रोमाणि सत्वांकुराः नीतः संयति वैरिभिः श्रुतिपथं यन्नामव
र्णावली मंत्रः स्तंभयति प्रतिज्ञितिभृतां दोस्तंभकुंभीनसान् १० नाहं द्योधि विरंचिवासरविधौ जानामि यत्कारितां एकेयन्मतिवि
वर्त्तवुधिपयः पूरोदरे वाडवः सोमव्यापि विपद्य राजकयशस्तोयापराभंककः कासामस्य न सप्ततापतपनः पारंगिरांगाहते ११।

सार्द्धत्रिकोटि निमानुषशरीरे स्थिता नि रोमाणि सत्वस्यां तरवीररसोत्सेकस्यांकुरा इवांकुराः वीररसोत्साहेन संख्या मे रोमोच्चयःको
भवतीत्यर्थः तथा यस्य नामवर्णावली मंत्रः तस्तु यर्णा इति नाम्ना द्वरपंक्तिरूपो मंत्रः संयति वैरिभिः श्रुतिपथं कर्णपथं नीतः प्रापितः स
न्प्रतिक्षितिभृतां रिपूणां दोषां बाहव एव स्तंभा स्तंभ एव चौर्यां देर्प्पो त्तपकुंभीनसाः सर्पास्तान् स्तंभयति एतन्नामप्रमानाकेर्णनाद्भीतानां
[illegible]णां बाहवो युध्यायनुप्रसरंतीत्यर्थः सिद्धवैदिकमंत्रश्रवणात्सर्पफणिनां स्तंभो भवति अप्पुष्टेति सार्द्धकोटित्रयस्य संज्ञा अंकुरा नित्य
[illegible]लिंगं कुंभीनसो लेलिहान इत्यमरः १० नाहमिति हेमे मित्र अस्य राज्ञः प्रताप एव तपनः सूर्यः कासां गिरां पारं परतीरं न गाहते कस्या
[illegible]पवर्णयितुमशक्य इत्यर्थः सकं अहं तोहं द्दीर्घचतुर्दशमन्वंतरपरिमितत्वान्महापरिमाणं विरंचिवासरं वसद्दिनं तस्य विधो कर

का॰टी॰
१२ सी॰
धे

...शीयातु सा प्रभुः सका पातु पि पापेन वनाकृतांतं भटद्विरोरुद्विभैपतिभिस्तत्रैव रतिनामेवास्मो त्वं परपत्नमीपुत्री मा मा सा
मधित्रुनिजापि माबापि पुरी चिराद्धनांतरं तत्रमामत्वनरव्याक्षितप्यात्नवपुर्यो सं स्वीयं विलासमंदिरं रतिनसंपुनरप्यधिष्ठितं वत्रुधे
...र्थः राजस्वभूमा दृष्टा पेटया मेनकृतारं क्रमात्मपुनस्य त्रगत्वा पुनस्तु आगच्छतीत्यर्थः अनेनैवेरिक्षनगरं दुष्प्रापमिति तानीत्यर्थः उप
सर्गाविनित्यत्रत्र उपसर्गस्यानेनत्वादीत्युणीत्यत्र क्रमः १७ आसीदिति हे मेगि अस्मादिरात्परउत्पत्तः अन्योनार्थः आसीद्भवेदा आपि
तु एवं विधो यमेवं नत्वयः कश्चिद्दिरयर्थः किंभूतः सीमांसमुद्रलग्नं अभियाप्पसीमासहितं भूवलयं तस्य मलयजालेपने चंदनांग
रागस्थेनेपथ्यं भूषणं तद्विकीर्त्तिर्यस्य कीर्त्तिचंद्रेनलनलितसमुद्रमंडितभूमंडलस्य यासमानो अकूपारपारतां समुद्रपरतीरगतां स
माहारे सप्ताकूपारपारी सैव सदनं निवासस्थानं यस्य सप्तसमुद्रपरतीरवासी योजनो लोकस्तेन घनमविच्छिन्नं उद्गीतं उच्चैर्गीतं प्रतापम्

यतो भिया भूपतिभिर्वने वनादटद्भिरूढे रवौ त्वयो युधि निजापि माबापि चिरात्पुनः पुरी पुनः स्वमध्यासि विलासमंदिरं १७ आ
सीदासीमभूमीवलयमलयजालेपनेपथ्यकीर्त्तिः सप्ताकूपारपारीसदनजनघनोद्गीतचापप्रतापः १८ वीरादस्मात्परः कः प
दयुगयुगपत्यातिभूपातिभूपश्चूडारत्नोडुपत्नीकरपरिचरणामंदनंदन्नखेंदुः १९॥

आपप्रतापो यस्य चापश्च प्रतापश्च वा यस्य वा तस्या पदयुगे चरणयुगे लेपुगगत्समकालमेव पातिनः पतनशीलानमस्का
रिणः भूपास्तेषामतिभूपांसि अतिव दुनिया नियानि चूडारत्नानि तान्येव वर्तुलत्वाउज्ज्वलत्वाउडुपत्न्यः नक्षत्रस्त्रियः
धरि द्विहिप्रायः तासां कराणां किरणानां चरणं सर्वतः संचरणं तेन अथ च तासां हस्तैर्यत्परिचरणं चरणसेवा तया कृत्वा अमं
दानो अतितरां समन्ततः कांतयो नखा एवं दवश्चंद्रा यस्य चरणपतितसकलराजशिरोमणिकिरणसंवर्द्धितनखकांतिः प्रश
स्त्रीप्रतापवान् अतएव सर्वनृपतिवंद्यचरणएतादृशः कोपि नास्ति तस्मादेनेवृणीथेति भावः अन्योपि पत्नीकरकृ रा॰प्र॰
तचरणसंवाहनेन नंदति १९॥ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ । ५
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ।

4

मुखेति सा वचसाम भीष्वरा सरस्वती निशाकरस्य ज्ञातिः सदृशं मुखं यस्यास्तां चंद्राननामिमां प्रतिष्ठितां नरं अन्यं वरं शरणं सवर्णया मा
सः कृत्रिमनाम्नः ते नृत्यकैः तत्ति रस्त्वतः मन्त्रो वसन्त दृष्टः कोकिलो यया तथा तद्दिशा यस्या दिशि वर्तते यो युवा तिष्ठति तद्दिशानदो
यया लक्ष्येणाभिमुखेन स सत्कृत रेव सेनुदृष्ट स्वाद् ज्ञेनतन्निर्दिश्यतेति यावत्त सरस्वती वाणी माधुर्येण लोकवा [illegible] श्रुणोनेतु राजन्यानुरा
गेणेति स्वरामृतपदेश सूचितं ईष्वरेति स्येशो तिसु तच अप्येपाणेष्वरीत्यादेः कथं सा युतं अन्येभ्योपि दृश्यत इति दृशो दंने पिंडो व
मोः सन्तोरित्यवेदि १४ नेति देहरिणालोचनेन मृगादितं आभ्यां नेत्राभ्यां नपिपासिसि परमेकेनापि नपा भ्रमंडलापाद्यदेशस्य चञ्च
मणिमुकुरत्नमत्र तं नृपयपिपासस्य पिनयप्यसिता वत्तातु मिछस्यपिनेत्यपेरर्थ्यः अनुचितमेतदित्यर्थः अपरेणानान्न पिपाससिप
रविलोचनेनापि न पिपाससीति याभ्यां नेत्राभ्यां न पिपासससि परमेकेनापि तस्मात्त्वया शिवतत्प्रकाशं प्रसन्नं आननं प्रसत्तमत्र नयं ई

युवांतरं सा वचसामधीष्वरा स्वरामृतन्या कृतमत्तकोकिला पाशोससंसक्तकरैवतद्दिशानिशापतिज्ञातिमुखी मिमीमहति १४ न
पाय्यभ्रमंडनमेण लोचनेन विलोकनेनापिन चांपिपासिसि शशिप्रकाशाननमेनमीक्षितुं तरंगपापांगदृशा दृशास्त्विषः १५ भुविभ्र
मित्वा भवलेवमंवरविहृतं भ्यास्सपरंपरापरा अहो महावंश्यममुं समाश्रिता सकौतुकं नर्त्यति कीर्त्तिनर्त्तकी १६॥

क्षितुं दृशाः त्विषः

नेत्रपमीन अपांगदृशा नेत्रप्रांतप्रांतदेशेन तरंगय अतिसुंदरमेनं कटाक्षेः विलोकयेतिभावः १५ भुवीति हे भैमि महावंशं महाकुलीनं अ
मुं समाश्रिता एतदीयेतियावत् एवं विधा कीर्तिनर्त्तकी सकौतुकं यथा तथा नामिलापरादि नन्नर्त्यति अहो आश्चर्यं लोक
गतकौतुका नर्त्तकी गतमिति नर्त्तनं पाठः [illegible] एवं भुवि भ्रमित्वा सकलं भूमंडलं व्याप्येत्यर्थः पश्चात्नवलं वयथान पावरे गगने
विहृत्य चरणाभ्यां सपरंपरा परा आसक्ता अभ्यासपरंपरया चापरा [illegible] एतदीया कीर्तिर्भूलोक एवं अभिव्याप्य लोकांतरस्था
[illegible] नीत्यर्थः [illegible] तमनुमितिमान [illegible] सर्वभ्रमा भ्रमित्वा निराश्रय गगने नर्त्तितुं अभ्यासपरा सतीमुहां
[illegible] सकौतुकं नर्त्यति अयच महानपश्वंश आश्रितान [illegible] यादिक हिति भ्रमावपिगत्तमपिनया कोति
[illegible] तो व चित्रं [illegible] वेयवेपि चेति विमृग्यः १६॥ ॥ ॥

सा॰ नै॰
१२

ततस्तस्याः याम्याः सर्वेऽत्र समस्तु ते अनुचितं भाषितं वचनं तस्मादुत्थिते ॥ मदः सभ्यानां हंसः हासैः ततस्तदः मासमा अपश्येति पश्येतीरु
तेन वचनं श्रुत्वा सभ्याः हसन्तो स्मेत्यर्थः अत्र मदः पश्येतीकारणहेतोः अस्य भपतेर्हानिः त्वज्जा वैवर्ण्यं स्फुटा अजनि तत्र यानि तस्या समा
हि यस्मात् सिते पुनर्वस्तुनि पिते लक्षम वर्णस्य मुलस्य लाभस्य ततो जायते संप्रहास्य वशाऽधिकैव वर्णजातः स्मर्यः सः स्वल एव वृथ्या मः
सम्प्रहास्य वृथा दधिकं यया मोजानरे निरार्थः श्वेति हितिरुक्तो रेत्यस्मात्कर्मणि लुङात्मने पदं २२ ततश्चेति ततः कया चिल्लोकोत्त
रया अनिश्मपेन रूपया देशानाणमहेन्द्रसुवः महेन्द्रनामकपर्वते संवृधितो देवास्य पुरंदरं स्वामिनं अनुलक्षी हृत्य साजनी स्वयं वरा जगदे
तु उक्ता किंमे तया जगतः एकादेवतां तेन परित्यागेन वंधया मतः परा अश्व हि चित्त सानल लपण रूपयस्मात् यात पाये मायदार्जवं अनुता
तेनावर्जिता वर्णनाप्यं मयो कृतात् नीयया तस्मिन् वर्णनीयेन पे विषयेवादेयो एव वायवर्जवक्रूपा तया जगदे कर्मणि तड् वाच्यमपरो

ततस्तदप्रस्तुतभाषितो स्थितैः सदस्तदपश्येति हंसैः मदः सदा स्फुटा जनि हानिरतो स्यभपतेः स्मितेहिजा येतरितैः सुलसता
२२ ततो तु देव्या जगदे महेन्द्रमपुरंदरं साजगदे केवेगया तदार्जवावर्जित तर्जनी कया जनी कया चित्यारचित्त्वरूपया २३ त्वयं वरो
स्मा महेन्द्रणीधहे महेन्द्रशैलस्य महेन्द्रसागतंकलिंगजानी स्वकुच द्वयश्रियाकलिंगजानां श्रूयतां तत्र कुंभयोः २४ अयं किलाया
तः तौ रिपोः वाकुंभयादयादस्यरि पर्येयवनं श्रुत्वा स्तदुत्स्वाप गिरस्तत्तदरा पठद्भिरचायि मुकैर्वने पिसः २५॥ चेति विपात मात्मरंद

रंः साधुः तर्जनीकेति नयरत्न अश्वेति कया अमोलहृद लोक संयत वचनीय त्वान्युरंदरं मितिहितीया २३ स्वयमिति हेमे सिस्व धेवरेण उत्ततस्तत्र
लक्ष्णो उत्साहे यागतं महेन्द्र शैलस्य महेन्द्रस्वामिनं न पणी धत्वं तत्र पर्वतोपलक्षितेदेशो कलिंगदेशो जोताजांगजानांकुंभयोः सकुचवयश्रियाः
सहकलिं समानशोभात्वेद्यानि लाषति मिंते कलहं श्रूयतु हस्ति कुंभास्तव कुचसाम्य मभिलषिष्यंति परंतु मास्यंतो तिभाक स्व यं वरोत्साहं अस्य
वोधस्यास्तत्स्वबुद्धिरिति वा २४ अयमेकलिंगदेशाधिपः आयातः किल श्रूयते इति ईरयंती तिर्ईरिणः योरा स्तेषां वाकलस्याः सकाशाद्भयं
तस्माद्धेतोः अस्मारिभयंवनं आयात्पलाय्यातितवा नत कृपारिवारितिजातो एकवचनेन वयं यथाद्वेतुमाह तान्येव अये समाया तस्तेवेरू
पा एप लराणि यासुताः श्रुताः मुके रे गवाकणिताः तस्येतदीय रिपोः तत्त्वापगिरः अतिशयादितनिस्स्वलाच वाचः एक स्याप्य वरस्यत्या सवि
त्र्यमिति २

म॰ र॰

राम ५

भेजेति । अस्य प्रतापानलः भंगेन पराजयेन जनिता अकीर्त्तिः सैव मष्या मत्वा तन्मषीतया मलीमसतमा अतितरां मलिनी भूतां धूम्लार्थे से
ना भूताः शत्रुसैनिकसुराः तेषां श्रेणीं समूहः सैव श्यामत्वात् तिंदुककाननानि तेषु विलसति विशेषेण दीप्यते तस्मादेतदीयात् प्रतापान
लात् उत्पतिताः उत्थिता भालाः ज्वालामालाः उद्भूतं भवाब्धि हरतस्तीयेनेत्रे भानुः सूर्यः कुलभुग्गवीज्जभारोरिं दस्यदंभोलिर्जन्जः एते सुखे
गा स्फुटं अग्निकणा इव जगदुत्संगे जगतां मध्ये दोषां मध्ये स्फुरंति शोभंते तिंदुकवनानि हि श्यामानि भवंति तत्र पतितोऽग्निः चरचटाश
ब्दं कुर्वन् स्फुलिंगान्मुंचति महत्त्वपि हरेणाद्रि सस्फुलिंगत्वारोपेण प्रतापानलस्यातिरौद्रत्वं सूचितं भस्मकणा एवं भूताः सर्व पं
भूता भवंतीति १९ एतादृशैर्दैभिरेतस्य प्रतापस्य उग्रसमरपेशलेषु पन्नगाः समागताः सुरश्रेणीं देवसंघः तत्र ध्यचरः मध्ये विद्यमानो दे
वत्वं प्राप्त इति यावत् एवं भूताः एष वैन्यः पृथ्वीशः उनः क्षितिधराणां पर्वतानां हेपाय प्रोत्सारणाय पियं दुर्धिं धत्ते किं कृत्वा संग्रामांगण

भंगाकीर्त्तिमषीमलीमसतमप्रत्यर्थिसेनाभटश्रेणीतिंदुककाननेषु विलसत्यस्य प्रतापानलः । तस्मादुत्पतिताः स्फुरंति जगदुत्सं
गे स्फुलिंगाः स्फुरद्भालोद्भूतभवाब्धिभानुदहनसुगंजभारिदंभोलयः ॥ १९ ॥ एतद्दृत्तिचलैर्विलोक्य निखिलामालिंगितां गोधुवं संग्रामां
गणशौर्यरंजितमगिरिस्तोमभ्रमामायिभिः पृथ्वीशः पृथुरेत उग्रसमरप्रेंखोपन्नामरश्रेणीमध्यचरः पुनः क्षितिधरच्छेदाय धत्ते ॥
धियं २० शौर्यसक्तासिंगितविक्रिवभंजाभितो ननु स्वामिनि पश्य कौतुकं यदेष सैधाय नरेपदं चले चलेपि काकस्य यदर्पणम् ॥

शौर्येति । हे स्वामिन् मर्यादायां जंगमानां स्थानान्तरं गच्छतां गिरीणां स्तोमस्य भ्रमाया विभिः भ्रांतिं कुर्वाणैः चलद्भिः उच्चतरगिरितुल्यैः एतस्य दंतिवलैः ।
नि विलोक्य भुवं आलिंगितां प्राप्ते दृष्टो विलोकय एवं पृथ्वीनाथः कोऽप्यजंगमपर्वतानुत्सार्य स्वेच्छया दिग्विभागः कृतः एतज्जनान्हृदसैन्यामायस्ता ।
ते पर्वता इति भ्याप्त उत्सारणे ऊन रपि बुद्धिं कृतेत्यर्थः उग्रो नरगजेन्द्रदंतस्य सन्मरणरसिकं वसुचितं २० शौर्यसक्तेति इंगितवित्त्वमस्याभिप्रा
यतो काचिद्दासी विदर्भजां एणं सर्वभावेन नु दृष्टा आमिनि इताम्भणां दृष्ट्वा कौतुकं पश्य किंतत् सोधः स्तु या ध्वलिनं गदेलं स्थाय मे दृष्ट्वा त
त्र वर्तमानेन रचलत्वान्नृत्यकेतुलेखाभवकाक्षलेपि परांचले पताकाथसर्वां चलेयत् एषः काकस्य पदार्पणे च । एण स्थापने यहः तत्रोपवेश
नार्थे नः पुरेण नभ्रुवा तिर्नि रथं पः नभो कौतुकं पश्येति संबंधः अन्नमनुरक्तायांमेध्या पश्यंगारवशेभाय तः पांशुस्यार्थेय पया परांचले उपवेशनार्थं काक
स्याम्नहन्मनुचितः तेन तस्य पांशुस्याद्यमेध्यां उरमि निषिद्ध इति सूचनार्थं सरस्वती कृत नदर्शन निवारणार्थं वाक्यमुक्तिः इति एतस्य एनकौतुकार्

का॰टी॰
१२ श्लो॰

महत्यानेमोमृदमानस्यतनयस्यविद्विषितैः शूरैः कृत्वा तद्राज्यं तेराज्ञसीत् आत्यासं प्रापदित्यर्थः स्वीयसंपत्तस्मरणात् कृतव
द्रसो द्येयश्वासो सीत्यादि सत्तसिलत्यत्र सो सीत्यरण्येकनिःश्वासं चानुचत् आश्वसीत् लट् डि [illegible] सार्वधातु
कसेडागमः लुङ्खितात्‌ यन्त्रविशो निवृत्ति निषेधेन पन्यश्वसीत् लुङि अजाग्येगालवको रित्यर्थः सार्वधातुकस्याडागमः २८ ॥ ॥
अस्मिन्निति हेभैमि अस्मिन् राज्ञि दिग्विजयोद्यते सति रिपवः श्वेतोत्पलानि नसा प्राणाः प्रियाणि शत्रवनितानां धुराष्ट्रश्री अयं राजा मेदस्वी
स्वामी स्यादित्यादिति ध्यायिनोविनयेनोसनोसात्त्विकमध्ये पंकेपलुत्तणं सात्त्विकंभावं च लिंगत्तं अन्यस्वामि सूचकं
कंपलत्तणं भोमम मनुष्यात् प्रापो नोत्पत्तैः एवमन्याथ्यं ध्यायति सात्त्विकं भावं प्राप्नोति तन्नामसमरे असौ नाभिमुखं शस्त्राघातेनिषे

अस्मिन् दिग्विजयोद्यते पतिरयंमे स्यादिति ध्यायिनो कंपसात्त्विकभावमेव ति रिपुस्त्रीणां दृष्टा [illegible] असौ नाभिमुखं निपत्य
समरेमा स्वशिरः कृत्वा निजः प्रभावात् तिदृश्यते विलमयः प्रत्यर्थिशिक्षापार्थिवैः २९ विद्राणे रणे चत्वरादृशि गणेन स्तसम
स्तेऽजनः को पात्कोपि निवर्तते यदि भटः कोन्याजगत्युद्भटः आगच्छन्नपि संमुखं विमुखतामेवापि गच्छत्यसौ कृत्वा च्छुरिका
रयेण ठणिति छिन्नापसर्पिच्छिरः ३० ॥
त्य ऊर्ध्वं ऊर्ध्वदेशमथवोत्तमं स्वर्गलोकं यास्यन्ति गमिष्यन्ति प्रत्यर्थिभिः पार्थिवैः
भास्वत सूर्यमंडलमध्ये निजः स्वीयो विलमयः पंथा दृश्यते द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमंडलभेदिनौ परिव्राट् योगयुक्तो रणे
चाभिमुखो हत इति वचनात् अथ सूर्ये विलमयो धूस्ता लोपि मि यमाणे दृश्यते अतिधीरोयमितिभावः २९॥ विद्राणे इति अस्ते
भीते अतएव रणे चत्वराले रणांगणे वा विद्राणे पलायिते समस्ते अपि गणे मध्ये कोपि भटः प्सरः कोपायदि पुनर्विवर्ततेयतो
जगति कीर्त्या यशसा उद्भटः स्यात् तत्र असौ भटः अस्य संमुखमागच्छन्नपि विमुखतामेव विगमं मुखत्वं प्राप्नोति अथ गच्छ
ति अथवा संमुखमागच्छन्नपि पराङ्मुखो जात इति विरोधाभासः यतेद्राकृष्णाचिरंयत् स्यच्छुरिकायारयेण ठणिति यच्यात
च्यावं हितमपसर्पद् धः पतत् शिरोयस्य सः ठणितिलोहकंठास्थि संघट्टेज शब्दानुकरणं अतिक्रोयमितिभावः ३० ॥ ॥

6

राम
६

अत इति इतः अस्माद्राज्ञः सकाशात् अन्यस्मिं नो भीताः अत एव विद्रुताः पलायिताः अन्ये नो राजानः तैः परित्यक्ता प्रिया स्वस्य प्राणेश्वरी विनमान
वीजनैर्भिल्लीजनैर्दृष्टा अपि पश्चात् अन्यान्येव राजभयादेशे किमपूर्वमिति अद्भुतं एवं सती शशिलिपिः अस्तु इत्याकांते यौनलशीलतां कि
लम सिन्धुं हिमस्वभावत्वमेव स्वदेश जातमाश्चर्यं शापांस अस्मयत स्वे देशे वियोगाभावात् उत्कराणां शीतलत्वं च वनेन च वियोगात् उष्णत्वमपि
त्यर्थः प्रियेति जात्येकवचनं भर्तृ न त्यक्ता वियोगज्वरभराक्रांता सती वनेचरैः दृष्टा तिग्मु स्वामनुभवतीत्यर्थः २६ अत इति हे भैमि अन्यहस्तोपि
राज्ञः सकाशात् किमिति न वीरयसे अम्बरानभवसि अपि तु तस्मादपि परान् अवगीर वीरान् भवसापि तु वीराभवसि एवेति षा किम्भूतादितः पा
श्रमचापधनुः श्रवणाप्तगुणश्चापशरमौर्वीनं पर्वदुर्भि तपकरेणेः कृत्वा वेशं वदान्न उपमानं कुर्वतः किम्भूतात् उर्वीवलये उर्वशी या तिसु
दरी किंकृत्वा तमेनं बहुभिर्धनुराद्दिभिरूपकरणैर्विधाय जैत्र येन केवलेन चापाद्विलेपासल्पशरदिने सो दृष्यादेना गुणेन मौर्वी च ह

अतस्त्वं किं द्रुतभस्म दुष्कृता प्रिया प्यदृष्टा वनमानवीजनैः शशांसपाण्डुतमाभ्यदे प्राज्ञं शशिलिपिः शीतलभीलनां किल २६
इतोपि किं वीरयसे न कुर्वतो न्यानन्यनुर्वीसमुरागे ऽवपांवदान् गुणेन शुद्धेन विधाय निर्भरं तमेन मुर्वीवलयोर्वशीव शान् ।
२७ एलङ्गीतारिनारीगिरिविमलविगलेदासराः निःसरंती स्वर्कीडाहेसमोऽहं समोहंसदिलपि सुस्पृशापार्थितो निद्रचेद्या न्याके
दृङ्क्रियतन्नयनजलमिलत्त्वे दृष्टमात्रविंबपत्यासत्तिं प्रहुष्यत्नस्य विद्विसितेराष्ट्रसोन्यस्पसीत्व २८॥

त्वा निर्भरमतितरां आयास
इत्तितं वा यथा तथा वशी विधाय वहुसाधनैः पराजयंतो स्मानेकसाधनेन जयकारणमित्यर्थः मौर्वी मात्रेण जयास्माभ्युर्वंच अयं सर्वेभ्योपि
वीरः अस्मादपि त्वमित्यपेरर्थः वीरयसे शूरवीरर विक्रांता वितिचुरादिः २७ एतदिति एतङ्गीता नाम अरीणां नारी एतद्गीता रिनारी वा गिरि
विले पर्वतकंदरायां विगलदासराः तिवाहितदिवसा तथा राजौ निःसरंती विलाहदिर्निर्गच्छंती तथा तदनंतरं स्वः स्वर्कीयामदीयक्रीडाहंस
समायमिति मोहेभ्रांतिस्तया अहिलः मदीय मेनं हंसं देहीति आयहवान् पिशुस्तेन मर्शं प्रार्थितो पाचित उन्निद्रपत्त्रा स्वं देशमेवं भूतास्ती
वेद्सादेसाम अष्याभावात् तदा अस्मद्भंत्यमावात् हुःखवशात् प्रस्मान्दुरिष्टदुराश्रोकृत् दुरो दुस्मान्तो वडुतरेण नयनजलेन मिलत् प्रतिविंबरूपे
तासंदृष्यमानो पश्चात् रूपो यं सत्यपोनुविंबः मिलत्प्रतिविंबहंसस्य अनुविंबो यातस्य पत्या सत्या सामान्य मदीयः क्रीडाहंसो यमागत इति बुध्वा

इति अस्य राज्ञः प्रयोगणमरालावलिः सपंक्ति क्षिप्तं भटाः संघास्तेषां सैन्यं स्त्री पृष्ठस्थस्य दृगं त्रुनि स्फुरन्नेत्र जलप्रवाहे खेलति किं
नाम अरः समिति अमुष्य रणे संमुखागता ये वीरास्तेषां योषित स्त्री समूहः तस्य वैधव्यप्राप्ततः त्रुटितो ये मुक्ताकं वरः तां खेलया नितरां
सम्मता लातिह रति अपनयति भ्रस्यति भल्लयति एवं यो लाहसा वली मरालालि हारान्निकुरो दृके न्नि निरोसम्मुखागतानां शत्रूणां
वधानन्तरं स्त्रियः शंखवलयानि स्फोटयति रुदंति चेत नचास्यकीर्तिर्भवति २५ संदूरेति नु भेमि समरस्यारंभे उरसेऽसुके अस्य सिंधुरेषु जे
याव ति सति समस्ता वाहुजाः क्षत्रियाः तेषां भुजास्तेषां तेजो स्थैर्य मस्तं प्रयाव स्थाः यदेपस्तं ति विनाशमस्ताचलंच यो तिगच्छति तस्मै
दोष ति मरेण रजनी मुखसे विंयिनातम् साध्यामिश्रा मिलिता या संध्या तस्यां धियावृत्या भांत्येवेति व यज्ञानो मः वीकाशः कमिदे
वास्जन्यो संयोभवः सांध्यो रागस्तनुस्तेत्यर्थः किम्भूते सिंदूरघुसृणया सुग्धो मनोज्ञः भृथा यस्तत्र यायना स्कंधावधयो रूसस्या मि

अदः समिस्समुखवेरियो वतत्र टह्रुजा कंबुमृगाल हारिणी क्षिपत्रुणसैन्य एदृगं वुनिर्मरे यशो मरालाव लिरस्यखेलति
२५ सिंदूरघृतिमुग्ध मूर्छनि स्थल स्कंधावधिस्थयामिके यो मां तस्य धिया सिंधुरस्य समरारंभाकुरेथा वति जानो मानुष्यदिप्त दावनि
मिरया मिश्रसंध्या धियेवास्तं याति समस्तवाहुजभुजातेजः सहस्रांशवः २६ हित्वा दिव्य रिपो रुरः स्वभुवनं अन्यत्र दोष
स्फुटासोद्यमकं टकोटकन्त्रि मसितच्छत्री भवत्कौस्तुभम् उज्झित्वा निज सप्ततिपम पितय क्षावनश्री हलते तानतुभि
रंतरस्यभुजेया श्रीरघुवि श्राम्यति २७॥ कास्त्वा भाविकीवजालले पमंडल जाब्या कालता येन तथा उचैतया व्योमांत स्थिगगन
मध्यस्य शोभिति तथा समरारंभाह्वण तस्य अवणात्को पडु रास देनायच्छतं यां तिलदि सायंकालेति मिरसंस्वद्ध संध्याधियेति वा संध्या
पि किं चित्कजालतुल्य ति मिर युक्ता सिंधूवत्तेजो या रक्ता वरुणादिगंत स्यां वर्तिनी चेति एवोक्त विशि ष्टस्तिदर्शने स तिसाध्यं संध्याति
उधेवतेजः सूर्याणामस्तगमनंयुक्तं एवं विधं गजं दृष्ट्वा सर्वेपि पलायंत एवेत्यर्थः जानी मो यत्नदेति पाठे अयं शब्दोयदित्यर्थः तदाति
स्यैज्ञेयः यथा मैवयामिकेति स्वा र्थेक प्रत्यय यः प्रत्ययस्यादित्वीत्वं २६ हित्वेति श्री लक्ष्मीः रघुस्य भुजयो रंतर मध्ये विश्राम्यति शोभाच किं रे
त्वा हित्वा रिपोर्विष्णोः स्वभवनं स्वगृहं उरः हित्वा तथा तल्लिजसप्त पम मपि उज्झित्वा किं भूतमुरः लक्ष्म्या त्यक्तत्वात् अन्यत्वेन तोन दोषेण
स्फुटं अ्यासीदसः स्थिरा भवलं भकंटकोरो माजं नाम को रास्तेषां करणेन नितंरते रवित त्रिपं सितच्छत्रं इव सितच्छत्रं मंडलाकारं स्यंतया
श्री २

तत इति ततः सा भैमी तां वाणीं प्रतिवचनरूपां रेणे व इति जगाद इति किं कृत्वा आननमुद्रणमौनं विमोचयता जितिं किं भूतानस्य उक्तौ हंसस्य कृतवा करणं
समुत्सादकृता दाश्चर्यादि वस्तु वक्रूप श्रेयुलिरूपनालं तस्य दाक्षिणोन्नत एव वेदव्यमयं तन्नातुयं वृद्धलं गिलं वोद्धिनं वसा साक्तं
ननिपधाथ्य आश्चर्यामिनया च मुखे गुलिदी यते वर्णा न निषेधार्थदत्तां गिलिस्तकृणाकृतादि वेति लोके तन्मे दितद्दत्यर्थः प्रश्नचनालं
भवति ३१ अनलमिति नहर्णीन निषेधानलं रसरस्वतीन्द्याभरं तामवदत्किं भूता तस्य वर्णनीयनृपांतरस्याभ्रनिलदिग्दिहशस्तारणा
मति विशालानंतरमाणं दृग्व्यापारालं दिगलंगतिर्येस्याः दृग्व्यापारदर्शितवर्णनीयनृपांतरा किं भूतं नृपांतरं तृणीभवत्रेष्ठ्यशरःका
मायस्मात्तत्पास्वतीव लेजसाप रिभूतं वपो रूपं तेभूतलं भग्नेदुलं येन आराणेति चपाठः ३२ तदिति नु भैमीएवं काचीपुरस्य संवेपिन्मा

ततस्तु उर्वीं क्षुगुणकृतादि वस्तुव क्रूपश्रेयु लिनालदापिनी विभीमताननमुद्रणेति सा जगाद वेदव्यमयं गिलेचस्तां ३१ अ
नलंरं तामवदन्नृपांतरं तदध्वदृक्कृतारलं रंगारिं गिर्णा तृणीभवत्पुष्यशरं सरस्वती स्वतीव तेजः परिभूतभूतलं ३२ तदेवं किं नु
क्रियते नकाचीति यदेषहूतस्य मुखेनकांक्षति प्रसीदकांचीमममाछिन्नसुते प्रसस्यकांचीपुरप्रपुरंदरः ३३ मयि स्थितिं
मनएव लभ्यते दिग्वेतु स्तभ्रलयादि लंघ्यते इती वचायदयदाप्पुं दिपन्नभयनयं समग्रपादिश द्विषा ३४॥ भुवः पुरंदरः त्वां

प्रतिपादितस्य हूतस्य मुखेन संदेशवचनेन कृत्वाय त्वदीयवर्णादि कांक्षति तदेव किं न क्रियते अपितु तदेव क्रियतां एतत् उक्तं कुर्वं
व त्वास्तव कांक्षतिर्हानिरपि किं प्रिन्मस्मिन्नसीद अयं न रवरः लेलज यायाच्यमनयमाना या अपि ते कांची मेखला वयं पस स्यद्दानस्याद्धि
नत्नु शिथिलयतु अर्थाः तया प्रेयेकत्नोचनम सहमानस्तोर यत्नु वा एनं वृणी धेति भावः ३३ मयीति चायदपत्त आमुगं वेस्थित्तिप
न आयं राजा प्रवर्तितं द्विषां नयनीतिसैन्यगुणादिषादिव इति किं हेशिवः अपि मत्समीपेन मनः एवनम नयेव क्लिनोत येव स्थिति निर्वासो
मेपच स्वराजे स्थितिं लभ्यते स्तु व्रतयाः विनीतनयातु पुनर्द्विगे वेलंघ्यते अतिक्रम्यते चेम पिनमीभ विष्यपतहि चापवस्थिति
प्राप्यपनाणवर्दृहि गलेयासयेति वचनं विने गाक्रवा निरयार्थः नमन्समत्यपाव्द्योः वक्रा वक्रविनीताविनीतार्यपरतयोक्ते त्ता ३४॥

हीनोभवत

नस्य कीर्त्तेः श्रवणस्योधोऽन्तःकरणे समुत्पन्नं कामोत्तिं कथं केनान्येन प्रकारेण विकृतोति प्रश्न स्मृतिवर्यं तस्य विश्रवः आश्वयेन पक्षो निरयमि
भवः सहस्रमुखलोकस्य इति वक्तव्ता ४०॥ ॥ भत्रु इति संरभे प्रसभे प्रतिज्ञये पटु बंधराजा रिराव श्वेते राजा न श्वेतेषां कुंजरघटा
अलेभ्य रानलानन्तया स्थिरान् शल्यास्त्रलोह स्य संबंधिनो रुडान् धारान् मासान् वान्मा च डगं रुपं त्वां भ्रमयी दोहलस्य फस्म जयतनि
चलान् समागत त्वत्तनेकां त्वं सेव्या एव प्रमेदहे ताः सेना न संपात्वं अस्मै कृता नमसी दृश्यसे यतः किं भूता यतेव कुचस्य शृंगगर्वि ष कुच सा म्याभिलो
भिष्ट नेष कुंभस्थलेषु तान् पर्वोन्तान्नू म चङ्गान् पृषत्कवते येन हेमकृती सेवाभिप्रलेतस्मे प्रसन्नो भूयते अतिम्प्रोयं तस्मा इतो धन्यमर्थः
४० स्मितेति सा भैमी स्मितेनि प्रियातेजोजन्य उपोहसत हसितवती यतः कीर्त्तिवर्णयितुं प्राकमसंख्यपस्य एवं भूतमेव हि यस्मात्निष
धेन्द्रवैभवं नलसामर्थ्यं गिरां पारे वागगोचरो वर्णयितुमेतिन शक्यत इत्यर्थः नलादेत स्यन्स्नतात् उपहास इत्यर्थः किं भूतेयास्मिता १

आवडाय मम जयजय पद्मे ऽच्छल्य दंडान यं संग्या मे प्रिय राजकुंजरघटा कुंभस्थलेषु स्थिरान् सासवतानेष पृः प्रसीद स्मितया
नस्मे कुंतस्तवत्कुचस्य शृंगगर्वि षुतेभ्ता नः षत्कवेनेदंडान्प्रचंड्रानपी ४० स्मिता प्रियासक्षितिलोपमानया विनीर्णया तत्कुणशम
णवसा उपाहसत्वो नैमहत्वमेवतं गिरां द्विपारे निषधेंद्र वैभवं ४१ निजा ननिलन्मी हसिते भावकामसमावभाल्लोकद्परंपरं ल
तं उरेव तदिक्ष्वलन प्रियो भुवा भुवाविनिर्दिश्यसभा सभाजितं ४२ रूपान्पालं मुपरिष्ठ चिन्तितेनलेन ह्लाह्वा प्रिरस्वा रस्वाहणम् भ
वंतु तावत्तवलोचलानि पेयने पालन्यालपालयः ४३॥ प्रियातत्कुणश्रमेण तत्कुणकर्णानसमुत्पन्नेन सुखेन वितीर्णयैव ददृत एवलत
एवत्तपास्स्थितिणो श्वोत्र मां ते लीयमानया संसर्गिणा कीर्त्यमिति श्रमकृणते पार्थस्त्वं रूपदं ४१ निजेति अस्सौ वाणी अपरमन्यं परं तं पराजा
नेभुवा उरेव पर्व मेव विनिर्दिश्य दर्शयित्वा ता भैमी सभा णीत् उवाच किं भूता निजातोलं स्थानेनकांत्मा हसितः एणपावकं मज्ञा प्रियमुपमा किं भूत
या भुवा तस्य वर्णनीयस्य राज्ञो दिग्भागस्सन्मुखे चले न रूपातेन कृत्वा याः प्रियस्ता सां भुवा याख्यान भूतया किं भूत मेनं सभयासभा सैर्यमनोज्ञ तया.
सभाजितं हृष्टं प्रजितं वारि प्रलापकारित्वादन्वयेना मानेवा ४२ रूपेति हे भैमि तेतववन्नयानां मध्ये कश्चिद् पृथ्वीश्रपि प्रुपरिष्ठपानास्ति हाहाक
रुंक रुंकमप्यवलोक यस्यपि तेनेति न युक्तमित्यर्थः किं भूतानां त्वत्कंता वस्तो वर्णा तज्जयान तेन शिरसारसायां भमो हृष्यघां रागं परस्यं तीतिवान्त्र
स्पत्र रूपा माभृत्नाम तावत् किं तु तव लोचनां चलाः अपांग दृगं शाः निपेयः सादराः अवलोकनार्हाः योनेपालानां देशानां नृपालो राजा ते पिबति साद

राम
८

8

सिंधोरिति अयमर्थः यो जैत्रं समुद्रस्य जेतृ पवित्री भूज्वलं पावनं चलत् कीर्तिमस्तीकृतं यशोरूपं तदुभाभ्यां अमृतजलं निर्मितं यया कीर्त्या सो जगंति त्रिलो
उज्ज्वलीभवंति स्नानं च कुर्वंति यत्कीर्तिनदीविषये केवा कवयः स्फुरत्कलनापि अपि वाचंयमा मौनिनो न संति अपितु सर्वेपि मौनिन एव भवंतीत्यर्थः अथ
च केवयो जलपक्षिणः कवयः यत्र को जलपक्षिणः केवा तापसा न संति अपितु महति तडागे बहवः पक्षिणः तापसाश्च विद्यंते इत्युद्येस्य कीर्तितडागस्य
विंदुश्रियं अयं चलति मामसौ तिपामोति यद्दिपेसया चंद्रो ल्यायानित्यर्थः अथ प्रथमहत्तस्तडागस्य जलविंदुशोभाभिंदुरं च तियच्छीयो विंदुरिवेंदुरित्यर्थः
यस्य च जलं आविश्य पविश्य वहरूपेण लेशः स्मदादिभिन्नविषयभलोऽ सो जगति विद्यमानः स्फटिका एव सर्वस्य केलासएव जागेश्वरः स्फाटि
कः श्रीशिवलिंगं यो जलदेवताजागर्ति स्फुरति समच्छायत्वा जले लिप्तः स्फटिको न दृश्यते रूपमेव स्फुटिकरूपरोहात् उज्ज्वलतरेत्तत्कीर्तिकल्लो
लप्लावित इव केलासे न दृश्यते इंदुर्जले चाविश्य जले प्रतिविंवितः सन् यद्विंदुश्रियं विंदुं च ति वा असाविंदुरेव यस्य जलमाविश्य अदृश्य स्फ

टि धो जैत्र मयं पवित्र मस्व जलत्कीर्तिमस्तीकृतं यत्र अस्तांति जगंति संति कवयः केवा न वाचंयमाः यद्विंदुश्रियमिंदुरं च ति जलं चाविश्य र
रूपेल राय स्या सो जलदेवतास्फटिकरूः जागर्ति जागेश्वरः ३४ अंतः संतोषवाष्पैः स्थगयति न दृशस्ताभिराकर्णयित्र्यन्नंगेनाभ स्ति
लोमा रचयति पुलकश्रेणिमानंदकंदं मनतो गीभंगभीरुः कलयति च शिरः कंपनं तन्न विघ्नः ३५॥ टिकनिर्मितो जागेश्वरः सतज्ज
लदेवताजागर्ति कीर्तिमध्यपातीत्वेऽपि समच्छायत्वान्न दृश्यत इत्यर्थः इति वा जागेश्वरस्फाटिक इति प्रसिद्धिः समुद्रापि अंतु सागरपर्व
णि स्पृशो दितिवचनान्यर्थातिरिक्ते काले समुद्रस्य स्पृश्यत्वात् अस्पृश्यत्वात् अस्यतु सर्वेतापवित्रत्वात् समुद्रस्य च अलोकस्य कतिपयसेवजन्यस्नाना
र्हत्वात्तस्य त्रणीयितुं पायमत्वाद् स्य चाप्राश्यत्वात्तस्य च चंद्रे के सर्वेस्त्वादस्य च विंदुरूपचंद्रत्वात्समुद्रे च विष्णुमायाजलदेवताया सुलभ्वा
ल्लचजागेश्वरस्य जागत्वात् एवं विधो यथा द्वितीयोपि नास्तीति भावः योगेश्वर इति असो जलदेवताजागर्ति अत्र सौ काया स्फटिकमः अगोश्वरः
केलासो जागर्तीति वा विपमो वत इति वृचिजा चं यम एरं दे तोचनिसात्र्यः ३६ अंतरिति यस्मात् उरगपतिः शेषः अंतः संतोषवाष्पैरानंदाश्रुभिः
कृत्वा दृशौ नेत्राणि न स्थगयति न आछादयति यतः स्ताभिः दृग्भिः एतत् गुणानाकर्णयित्र्यन् सन् चक्षुःश्रवात्वाद्दृग्भिनेत्राछादने गुणानाकर्णन
म्या आनंदाश्रुभिर्दृशो नाछादयति तथा आनंद एव कं रोमलंपत्याः स्ताः पुलकश्रेणिं रोमांचं पंक्तिमपि अंगेन रचयति करोति यतः अन स्तिरो
धमानरोमा नत्यास ततो शिरः कंपनं न करोति यतः जोगी भंगभीरुः यद्यहं मस्तकं कंपयिष्यामि तदा दृष्टिभूमेः पतिष्यति त्याभिया तस्मात्कारणं

का॰ ग्नै॰
४२
१७

नवितिले हेमे मिश्रलेयपेलोष्मी रघुना पञ्चत्वः सेतुः प्रालेयशैलश्च हिमाचलस्थ स्तो यावत्तयावंतं देशमभिव्याप्नोति ततः यावत्का
न लोव मेलैना तस्मान्नरपतेः कीर्तिस्ता वत्सर्वं तं चातिक्रम्य ति किंभूतो शैलोपलस्पर्शोऽप्याय स्यौराववणाकुवेरयोर्वास्त्य स्मग त्तनरे
भम्यलेस्मपिवा स्तू मनं तस्य मभिवं प्रा प्रवृत्तमेघ्न्यपिव यस्तोद् दिशो नरे दिशो नयः क्रमण यया मत्तो वक्तु मत्ता कुवेरमेरवा रामा व
नीरहनीयेपर्वतको पालरणावस्तोतद्रूपो समुद्भवयनेषु लावरं परायत्तणादिषः रोमस्या वो या हिमाचलस्य उत्तरादिवस्तु
स्पर्शकृत्: तथा प्राकृच सकृच प्रायोप्राचीमतीचोत्रदिशो तयोः परिवृते स्वा ... मिनो विश्वचरणेतमोयेनगरे तयो मया
दर्शनेनारम्भः तस्मिन्स्तम्भयो समुद्रो मुद्रा स्नात्मेसनुस्तावुभावदे उदयास्ता चलौ च यावं तं देशमभिव्याप्नोति सेत
पर्वत किंभूतावन्दीपान्तः साथं मध्ये पवरकृत्वा स्वमालाकास्ची ताम्भार चित्ता निर्मिता शिलो... रश... णामयो
प्रावृत्योलस्य वास्त मन्दम पदरि लोमलेवो नराये सेतुप्रालेय पेलो चरति नरपते स्त्वावद तस्य कीर्तिः यावत्याक्रमस्य
गा प्रामे परिवृते नगरा रभणा स्तम्भमुद्रा वदो मे ... पता का रुचिर चित्रता ... तापो मनो मानुभौ च ४७ मुखा वामिसुवर्णस्य
चरणे स्यवादर्सीयस्य वावुध्वान्तः स्वपरो नरं निपतिता मुन्मुच्य वा मालावली: छिन्नेवा वनतो भयचिन्निजभियः विक्रमेरण प्यवाराज्ञा
नेनद्वा द्विलो दुत मभ्मावरोणं शिरः ४८॥ स्तोपोत्वस्यति गोचा पत्येगा र्भादित्वा च्युत्वास्तस्म वदिति चो चेति दीर्घः उभाव वर्षयोय योः
स्तेउभयोनेहरेतोचेति समासेएवं कृत्वा वरति वा ४७ युध्येति स्मेन नरेशाम्भरी णां शिरम्मोद्दत्वा बलात्कारेण विलोडितं स्फुटितिच्छेदात्त स्फुर स्म
मणाम भवत् किं भूतानाम रीणां स्मदसीयस्य स्मनुष्या यं स्मदसीयस्य स्मरणस्याभिमुखं सन्मुखं प्रारंभेमभिलक्षो वावाणा बलो: शरणं स्त्रो सन्मुखम्
स्वा युध्वा वा निपतेतां वा णं किंवर्षेण न्यु कुंकृत्वा रणम् मोपति ताना मिति यावत् स्मथ च स्मंतः करणे स्वपरांतरं स्वस्यात्मनः परस्य वांतरं स्मृता
धिकत्व तारतम्यं वुध्वा वा स्मदसीयस्य चरणे स्येवाभिमुखं वाणे लोरुन्मुच्य निराव्रुधी भयनिपततां रणस्वरणप्रोईडुवन्नमस्कारं कुर्वतां किंभूतानां
रः रणसन्मुखपदे छिन्नं वा वाणैः खंडितं सकाव नतो भवन्तः तथीवं सपोपतितं सम तथा चरणपदे स्मथवा निजभियः भरेण स्वयं भयवाहुल्ये न वा छिन्नं
सत् स्मवनतीभवत् द्वितीयपक्षे नलादि लोठितं वा मदक्षिणा भाग स्य शंकारि हतं वैरि णो यदि युध्यते तर्हि म्रियंत एव येन तु विचारका मीर वश्यंते शस्त्रा

राम

अनुचेति ऋजुत्वं अव कृतानमत्वं प्रियवादित्वादिरूपा विनीतता चलत्यामो। नेमिशब्दस्त्वं वाङ्मय मञ्च अतिपारगामिता आकर्णीय एणता श्रेष्ठपा
रगामिता च एवं रूपमती वा तितरां विघ्नासकारि मन सिद्धित मत्यपकारकं च अलीकपवनाम्या सव घाढाम्या सामावक रियदोषमेन अहितपरं
शत्रुस्वव्यतिरिक्तं च सर्वजनं हिंसितुमेव दृष्टुमेव प्राणप्रियधनग्रहणं यं मेवकानुलक्षण्य धनमात्रप्रयोजनं न चार्जवादि गुणार्जनप्रयोजनं सोऽस्य
वड्रसंख्यः महान् अच्छयो अतिदीर्घ अश्वशरः दोभिकोदमेन च रति इति तद्रूपकं अतिमरोयमितिमाचः दोभिकेयाव हन्तेनत्सर्वं एतस्य शरे विद्यते
त्यर्थः दोभिके न यत्कि यतेत देतच्छेराण क्रियत इत्यर्थः उति वादभ्यो मायाच प्रयोजनमस्य प्रयोजनमिति कृते न चरति वा चरतीति कृ यथ नि
निति यावंतो जनास्ताव तोरंजनं ते देव ज्ञनेन दृष्यालोतिएवं भवतो यदेराजारिस्वधि अवाप्यपाप्या प्रियाम्ब एव कीर्णानीलं हन्त तन्न तत्वं नगतः वमा तः
यच्च स्मात्त्वपरीरस्य विषये भृशं विरक्तान तु रागिणो पि अव्यचैनं दृष्ट्वा विगतरुधिरान पिता नरिपन्नुपृथिनि हंसवाणे छित्वा अस्जा रुधिरे

ऋजुत्वमो नश्वति पारगामिता यदीयमेतत्परमेवाहिंसितुं अतीव विघ्नास विधायि चेष्टितं वर्म हानस्य मद्दाम्भिकः शरः यथ रिस्त्रवाप्पा
पिगलो वकीर्णता मयेनया ऋज्ज्नरंजनवतो भृशं। विरक्तान पि रक्त वत्तरान्नि कृत्यत्ता नसृजा सृजद्युति यथ पत्तस्येन त्तेजोडुतरु
जिक्त वाचिच्छिदितस्य लग्नः स्पादेर्गो कृतमय पतेर्गा यडदयः अपेणमुपे घोपाजे यत्तु मसमर्थेन विधि मारूपं चितं दीराभो निधिरपिन्न
नस्तस्यति निधिः ४६॥ कृत्वा रक्तवत्तरान् रक्तवंतो नुरागिणोऽपाचरक्तं विधत्ते येषुतेरक्तवंतः अतिशयेन रक्तवंतो रक्तवत्तराः एवं भूतोऽपका
र अस्सृजते वैरिणामपि रंजनात् त्वत्तवत्तत्वं न जातमित्यर्थः रक्तवत्तरान् कवतु मतुप्च यथ तनोति पतत्रः सर्युः एतस्य तेज एव कृतमुग्न्यि
मस्मिन् अयोकदाचित्कस्मिन्नपि समये यदि पततित्तदा तदहि अग्नी कृतलमः भृशमग्नी कृतः पतत्रगानादे दाहलक्षणायाः आपदः उद्वेग्यै
ध्मत्तो वत्तस्य रवतेजसा तितरां सत्ता पवनस्यैचेतः स्यात्ते एवं तेजो पेत्त्यासस्योऽनेन क्तपे त्तयापालभेत्तत्व इत्यर्थः तथा अमुष्यपाले
सत्तिर दीरामो निधिरपि तस्येत सोयशसः अतिनिधिस्तु वक्तव्यः कृतः कुरूपं चित्रतः उत्तिवाय शाइवयत्रः सदृशमिति नामुत्याप्य भवे देह मते निधि
कृयते दीरादन्तुञ्ज्वलमस्य यशइत्यर्थः एवं विधिः पताय वानं यशस्त्री चकोपि नासीति भावः मुख्यापेक्षया मतिनिधिपेन्य नत्वादेकमे
नः दीरोदोत्तममपि वाच्यति श्नः कोपव्याविन्याः कोत्तरोधिक्याक्षं ४६॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तेमामतः कोपि नास्ति अहो अशुक्तत्वाद् अश्वयं साधुः सभाविरुफलता कोवा अकारणस्नेहे एवात्र साधुरेता दृशो भागनकृनापो
तिष्ठतीति हे मानसामीप्येस्नेहेदृशस्यते तिपाठः समीचीनः गत्वदृष्टेस्ते ५१ ॥ अथेति अथ त्वमपायोरङ्गुलत्वपासागितं स्वेता
मुखेन अन्यत्यं उद्दिश्य दमवत्सारं वदसि स्म किंभूतेन मुखेन तस्योद्दिश्यस्य तस्येदिक्षुतं दिविभागः तत्सम्मुखेनविंशत्यं इलाभवं
तद्रूप रवसमिवस्मीति स्माराति कोतस्मराश्रीयेस्यातं ५२ विलोचनेति हेभैमित्वं अपांगाध्वगा यानेत्रांतरपमार्गगामिनी स्वदृक्कौ
का नेत्रमध्यगनीलगोलकसौचले रितिचलेरतिश्चैर्विलोकनव्यापारैः केश्रद्धेदिति यावत् तैः कृत्वा निभालय त्वं तं रविलोकनव्यापार
जातं नृपानमणकृत्यमालयं अलयादिस्वामिनं मा पाः सकृपशाल त्वमन्यालयंवाद्दितिहितं निभालय विलोकय किंभूतैः चलैः काय
कांतेः आलयं आस्पदभूतैः किंभूतैः चलैः विलोचनेनएव इंदीवरे नीलोत्पले नीलोत्पलतुल्ये नेत्रे तयो मध्ये वासः स्थितिस्तया वासितैः

अथान्यमुद्दिश्यतन्यं नृपाममीमुखेन तद्दिक्षुत सम्मुखेन सा दमस्वसारं वदति स्मदेवता गिरा गिलाम्ब इति स्मरश्रियं ५२ वि
लोचनेंदीवरवाससासितेः सितैरपांगाध्वगचंद्रिकाचलेः नृपामपास्त्वं निभान्निभालय हिति हितं मोस्यमालयं रुचेः ५३
इमां परित्यज्य परं रणाद् रिः स्वमेव भग्नः शरणं मुधा विधात् नवेत्तिय न्नानुमितः कृतस्मयो न दुर्गया शैलभुवानिपात्यते ५४

भौ वितैर्नेमनं नीलिम्ना नीलीकृतैरित्यर्थः तथासितैः शुभ्रैर्नील श्वेतकांतिभिः कटाक्षैर्विलोकयेत्यर्थः अथच विलोचनतुल्यानां
नीलोत्पलानां वासेन परिमलेन सुगंधीकृतैः सितैः स्तिर्यगायतशीलत्वाद् यामतुल्यत्वादपांगमार्गगामिन्या चंद्रिकया याः अञ्चलैः क रैरुपल
क्षितं तस्याः कांतेः स्थानं तथा मः शिवः आलयो यस्य शिवमौलिनिवासिनं चंद्रमेवेनं राजानं नृपामपाकृत्य पश्येत्यर्थः मः शिव माचय ५
आप्यालिलिविष्वः निभालय चतुरास्ताभवात्मने पदिनः पात्रस्य रसे पदं चिंत्यं निभालस्वहान्निभालवांस्ताद्रूपां कुर्वितितत्कलोतोलिचि
मनुलोपे साधुश्वेमं ५३ इमामिति हे भैमि एणाक्ष्य पलायितः कृतस्मयः कृतगर्वः अरिः एतस्य शत्रुः परं शत्रुभूतमप्यचाति महांतं इमं
परित्यज्य स्वमेव स्वीयमेव शरणं गृहं मुधा वृथा विधात् त्वद्यो यादृशो मेरवेति उक्ता एनमेव शरणं रक्षितारं कृतगर्वत्वात् प्राप्य स्वगृहस्व पत्र १०
पेव गतः इत्यर्थः यद्यस्मात् दुर्गया विषमया शैलसंभवया गिरिदुर्गेणमपि तयाभिवतो अन्नपाततःत्रातुं नशक्यते इति न वेत्ति गिरिदुर्गमपिवे

नेति पुरुकौतुकदर्शिनां नराणां वृष्टिः अस्य विशिष्टान् कस्मिन्नपि तत्पादुकारेति क्षणे नेउपादानकालेन पश्यतीति सर्वत्र संबंधः तथा कस्मि
न्नपि गुणगृहे नैमोर्व्यासंधानकालेन अप्रतिपिदं वक्रं लीलां पर्याप्तीं हृत्समारुह्य कस्मिन्नपि स्वर्गारूपणकाले न तथा मोचनानंतरं विष
तिकस्मिन्नपि गगनदेशे मलया कस्मिन्नपि लसेवे येधो नतपाशाभूमिमिंयततो निर्गत्य भुवि कस्मिन्नपि प्रदेशे पतितान्पश्यतीत्यादि किंतु
पतितानां वाणधान्हृत मर्मवेधव श्याकृतप्राणानां भूमिष्ठानां केषांचिद्वत्स प्रवृत्ते हृदं यहन्तन हृदि निर्गत्य चार हृतकाष्ठिद्वैः हत्यायानुमि
तिरनुमानज्ञानं अस्मन्नवाणानृगोचरयतीति चेदने नवाणानामनुकास्तस्येतेषां च हृत सिद्धिरातिकथं भवेदुरित्यायनुमिति ... रिति पक्षे
चक्षुषैव विषयतीतिभावः ४९ इमानि हासयतीति हासिकाः तल्लीनोचाचेटी दमस्त्वसुष्प्रिनेतमूर्धान नाकृत्वं निरपेक्षं तस्मिन्नारंभे वा वेसहानादे

नतत्पादुकारेणगुणपरेरनाभूतिशिवं समाहृदेशे हृदि नैवविषयति नलस्येनवभुवि न्यकोपस्थलस्य कंचन विशिष्टान् किंतु पतितद्विष
वत्स। स्तुन्मे अनुमितिरम्गोचरयति ४९ दमस्त्वसुष्प्रितभवेत्स हासिका जगाद देवी किंयवस्य वत्सासि भणभ्रम तेजेगतिस्थितेर्गुणे
शिरःप्पते संकटवासयोनना ५० नवीतिदासोऽहं किमपास्य गते ततोऽपि नीचेयमतिप्रगल्भते अहो समासाधुरीतीतिरणः कुपाच
येषदेतत् स्थितिपानुगानजनः ५१॥ वीरसरस्वतीजगाद हृदेवि त्वं अस्य किंयत्तत एतद्दिकं किमसूचितं वत्सासि वचेयसि अपितु वाकुल्यात्स
लोकं वर्णेलुनघकात ग्रसर्पैः गुणैः सौंदर्यादिभिः प्रभेदमहति ख्यातिस्थितेपि हृदन्ये संकटवासमयासंमर्दवसतिरपायायातन्नासंकटावा
सेनवायान नातीव देवन अपघातेपाप्यते इति भणकेपयसर्वे गुणाः सर्वे जगत्यरिता अस्मिन्नेव संमर्दे न निवसंतीति एतेनैवाकारेण वर्णी
यपयास्वर्णेना सामर्थ्यातिरपीवाबाधी कर्म अप्यच भयसिवनेमाने जगति मध्ये गुणैरिचकस्पर्पवमति पीडामाप्यते नत्वन्यत्र एतलि
वारेण गुणा उज्झितं तत्त्वानर्हत्वाद्देवोऽपि गुणो न नास्तीति भणेत्युपहासः अस्योक्तिमयवत्त्वाभिकथपृ अतः परं भास्मवादी तस्मिन्निगुणमेवेष्टु
[illegible]त्वेनाकृपं संकालेवर्णोपि असीकपयेति बाध्यिते रितिपाठे गुणविशेषणं पक्षे रितिच ५० नवोतीति जनः प्रेसदकं कृपास्व स्वामिवर्णीवि
[illegible]तसमुत्तनेन कोयेन लीरिणः भावमाणानेतस्य स्थितिपस्यानुगानतुच्चरा अप्रेसेयतत् निवासयामास इति किं इह सभायां अस्माद्दासोकिम।
[illegible] अप्रसंगतनयत्कं नवीति चतेपिकावसे त्याद्दिमाव तेनतोपिदास्याः अपि सकाणानीचाऽसि चेटी अति प्रगल्भे नेति तरां एवं तयामाप

[illegible]रइति अमुष्य कीर्तिः कस्मिन् जगति न जागर्ति न प्रकाशते अपितु स्वर्गपातालमर्त्यलोकेषु स्फुरति लोकत्रयव्यापित्वं
नमोहन्तीम् अतः स्मरहरविरोधिप्रियश्चेद्ः तस्य यशोधवलं कलानस्य अध्यासोल्लसत्पापर्वत्दयाकलाभिः प्रकुः स्वर्गं गत्वा शिवशि
ख्यातो नृपो येन षोडशकृत्वः क्रियते इत्यर्थः अन्यच्चाप्यपर्णा वा के किमपि योग्यं पश्यन् तस्मै अध्याहृत्य वा कपरेण करोति क्रियते तेन पा
शेषस्फोटः सर्वतज्जस्य भयांसः सदस्य संख्याकाः फणास्तेषां समुचितो योग्यो अति दीर्घः कायपर्यन्तिकोयः शरीरदैर्घ्यकामम
हः फणसदृक्षपातेर सदृश्यो लाभ विनयं पातालं गत्वा तदोषपुष्टि शरीरपरणं क्रियते इत्यर्थः तथा भुजंगस्य सचुलुकनं मुकु
चितहस्तपाने तस्मात् यस्तो भूयं तस्य नापो निरापो अभिसामस्त्वं नोपायः साधने दुग्धाम्भोधेः कायव्यूहः शरीरसंघः एवं मे
काकित्वे नपाना द्वयमभ्युदितानीमे तथ्यथोरुपाभ्रे वशरीरधारणात् एकस्थाने कपाने सामर्थ्याभावाज्जलमात्रस्य धीरसापादेना

अध्यास्य रस्मरहरशिरश्चन्द्रशेषस्य शेषस्याहेर्भूयः फणसमुचितः कायपर्यन्तिकायः दुग्धाम्भोधेर्मुनिचुलुकनभ्रान्तिः ॥
प्राप्तुपायः कायव्यूहः क्व जगति न जागर्त्यदः कीर्तिपूरः ५७ पद्मनामस्वपाते न किं कलयतो देवेशन प्रीतितल्ले स्वले स्वमितो ॥
दृष्टो वजयतः पद्मानि पद्मेरले कर्तुं सर्वपरच्छिदः किमपि वेपाम्बपरार्धेन वातं त्वत्संख्यापराधं विनास्ति नगतिः कापि हृते तेहृ ६

दुग्धपयशसोऽस्य स्वरूपत्वात् दुग्धेयशोऽम्भोधपारिसि दुग्धाम्भमहति दुग्धपयशसो निर्णेतुमशक्यत्वात् स्थानाभावाद्ययाभावसाधनं अतः धीरोद
धेः कायव्यूहरूप इत्यर्थः ५७ [illegible]मिति नाम्नाशतपत्रचतुः शतोलोऽकटकसंचितोहृतिशास्त्रं कलयतो धारयतः असरास्तोऽशेषेनदित्त
न शस्त्रेण मोरणान्तरेण केऽस्य किमपि कर्तुं न शक्यत इत्यर्थः अथ च यः शतमारणे समर्थः शास्त्रं गत्वा निलस्य शतसंख्यामिते राजभिः
किमपि कर्तुं न शक्यते तथा राज्ञो लक्षैः कृतं सुदेर्वंसा पतः लसंवेधभिन्नतीतिलक्ष्मितत्तस्य लक्ष्मिदः यो हि कुत्र चिद्यमपतिदत्तसायक
सासालस्य संख्यो रपि किमपि कर्तुं न शक्यते इत्यर्थः तथा राज्ञोपमेयम संख्यैः राजभिरपि किं तेरस्य स्य किमपि कर्तुं न शक्यते यतः दृशो वपद्मा हि
निपद्मसंख्याकान्वेरिणाश्च जयतः यो हि कमलतुल्यनेत्रस्तस्य शत्रुतः पराभवो न अथ च कृत्वेपमानेलपद्मसंख्यापरिमिताभ्यू राज्ञो जयति तस्य
पद्मसंलिराजभिः किंचित्कर्तुं न शक्यते यावा समुद्रं येराज्ञोपार्द्धे माविपरार्द्धसंख्यैः राजभिः अस्य किमपि कर्तुं भोगसंयन्तः सवैचितपरेशाच्च व
अतोऽच्छिन्नजितस्य योहि वैरिमात्रेहन्ते नेसमर्थं स्तस्य परार्द्धसंख्याः शत्रवः किं कुर्वन्तु न तस्मादेतस्य द्विषां संख्याद्धलादपगतं पलायनं अथच परार्द्धे राम ११

अनेनेति एतत्करणे सोतिप्रसिद्धो विशेषेण द्रोहिरूपत्वरोदनता चलत्स्तत्पातेनप्रकारेणक्षुद्रतां सामीप्यं गमीतो यथा येनप्रकारेण तत्केलि
शैलतां क्रीडापर्वतत्वं गमी गमिष्यति किंभूतः अतीववदान्येनानेनराज्ञा पिष्टया चकेशविपक्षेषु भंगीकृतः उपेक्षाविषयतां च नीयतां
मापितः अतएव व्ययाभावात् घनवाधनामेध्या संपत्यानः धाद्दृष्टस्तस्माज्जातैरत्नैर्मेदुरः परिपुष्टोभवत् विद्रुतोहि नवमेघप्रभाद्युतस्थाला
काउत्पतितेता प्रश्रयाच केनीयते अस्मिंस्तु वृद्धपदे सति तत्कस्यापि मा च कस्यागमना प्रापमाभावाद्रत्नैः कृत्वात्तु उपवनेष्वावनेषु रोप्रवधि
स एव रत्नमयत्वात्तत्क्रीडापर्वतत्वात्तत्स्थाने भविष्यतीति अतिवदान्योयमितिभावः भवद्वनेभ्य इति पाठे भवदुत्पन्नमोघनस्थानेभ्यः इतिव्या(
ख्यायं गमीगामीति पर्वतवत् ५५ नम्रेति हे एणलोलमोहहरिणमौत तत्केलेनवनलेनेपमस्यास्तत्केशपुष्टि एणवयवभक्ते वानेनेपस्याः भूलोकस्याप्र
राजासंप्रगेसाधुसायुगीनेरसिकंभुजञ्जयत्तं भुजंगयुग्मं तु ऊर्ध्वं दयं विभर्ति किंभूतः नम्राः प्रत्यर्थिपट्टोपतयः शत्रुनृपास्तेषां मुक्तास्स

अनेन राज्ञा त्रिपिष्टभंगीकृतो भवत्पनर्थ्यानजरत्नमेदुरः नपाविहराद्विरहरत्नंभमीयथा समागामीतव केलिशैलतां ५५ नम्रप
त्यर्थिपट्टोपतिमुक्तकमलम्लानतांभ्रंगजातच्छायांततः पातचंद्राय तत्तुरएणनयनलोचनेणसोयेनेनेहरमारिप्राणवातामरसेर
लहरीभरिपानमपीनंभूलोकस्यैषमर्त्याभुजभुजगयुग्मं सांप्रयुगीनं विभर्ति ५६॥

नवकमलानि सेलजनया म्लानतातद्रूपाभंगे भ्योजाताछायाभ्रमरसंबंधिनीयापोभा कृष्णता तस्याः अतः पातेन तत्त्वमध्ये
प्रति विविते न चंद्रापिताचंद्रवदाचरिता चरणलहसानां सदर्पाणामरीणां प्राणाख्यवात एवाति प्रियत्वाद्दस्तरस्तस्य
लहरीणां तरंगाणां भरिस्मानितरंपानेनपीनं पीवरं सगर्वेन्न यथा णातियोगाकृत एनोर्जस्विसमानाकारत्वादतिम्लक्ष्मीत्वा
द्भुजयोः सर्पत्वं सर्पाणां च पवनाशनत्वात्प्राणवायुः पवनैः पीनत्वं युक्तं दर्पेण हितो श्वरत्नपातेनो वैरिणोरत्नति संदर्पान
[illegible]नात्यस्य यामितिभावः ऐणेयं एणपा अपत्यं स्त्री भ्योठक् एणया अवयवा इत्यपि एणोठञ् सांप्रयुगीनं साधुवर्त्तमानति
[illegible]दीनात्खञ् ५६॥ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ॥

भुजको नि रिपुभिर्न्न निः वैरि द्विषोभिः प्रति रूधा वस्तासितो निजमो दंदंते र्विदस विपो बोल ह प्र स्मास्यने स्पोयते इति मे ष्टे
कसा मतिपादि तिवल न स्मृवो ः तेन कारणेन मममं वि लेगन पर्वं स्मरणमप्र दिति पापेद्वा हीति यो वद ति तम
पा पदे ब्धारणा प्रथमं तवेव मामप्यपकारस्याथपत्वात्त्वयाच मदर्पत्वात्तदनुस्मारणा न्मामपमपरित्त वानि
वा धोत्पर्यः शवमुष्टिभाषनहृष्टावन्तिष्ट न्मानुमु के ति स्मास्य नु इत्यनेन नसं विन ६३ भुजयति मुराहवे मद्दति र
मदद्दति पसंबेभ्यप्यचमर ले न्नुकूलेपि भुज द्रष्टणा सहस्रुणमो वो मयि स्मा सीयह होत्वोऽपि समर्पित कर्णेप श्वाद
धंगच्छतिसति र ः समर्पितो रिपुसन्मुख यायि ने द स्नुस्थे स्मरया मा मनाश्लेष मम्भुजाय धनु ः समर्पादि वर्ह दत्त र त्वजो

नपापिपाहीति यस्यन्नीरमं मसोऽत्ते नेव ममदित्ति कृधा रणलिताव स्पविरोधिमूर्धभिर्विहृ वमदंते निजमोस्मास्यते
६२ भुजे पसर्पत्यपि दन्तिसेलेरुतं सदेस्रुणादयपुरः समर्पितो परीरंभमिवास्य समेदान्मुहृ हवे दित्सतिष्यमवादव
६४ अस्यावीरमणस्यपार्वणाविधे राज्यमञ्जु यशः सर्वोमोज्वलपर्वपर्वतसित स्रोगवेनिर्वासियत्तत्त्वकेचुम
लिविं वित्तु किमुपारत्य जे न्यराजिस्त्रियः पर्यायः कि मुद्रुग्धपय सां सर्वोनुवादः किमु ६५॥ नाञ्छर्षोद्विवपरीरंभमालिंगनं दि।

न्वातिस्मनु मेक्षु तिदित्सतो वेति वा न्यन्य स्मिन्न पिगुणिनि विप्यास पात्रे संख्या मात्र स्वजनमात्राय पला यिते स्मति संख्यामंकबुं।
मन्मुखाय वामायुद्धाया पि मयेव साधु रिति मत्वा सुवर्णजन चे न स्मृत्वा नालिंगनं दीपते हृष्टमुष्टिरति प्रायमिति
संख्यामेकरणं ते पर्यंतमाकृष्येणानयन्तु श्वकोत्पशान्मुचेत्रं ब्रास्त रतिभावः दत्तालिंगा चतु श्री ६४ अस्येति अस्यावीरमणस्य
राज्ञः यत् यशः एता दृशं कीदृशं यशः पर्वणिभवः पार्वणः पूर्णो विधुश्चंद्रः तस्य द्वेराज्ये द्वयोः राज्ञोः केमं तत्र स्फजं तत्पार्वणचंद्र
सदृश मिति सर्वोः तथा सर्वे ऽगो उज्ज्वलस्य धवलस्य स्वर्णपर्वतस्योद्र रनिवास भूत कैलासस्य सित श्रोः श्वेत कांति स्तत्विषयोगवस्तस्य
निर्वासि निराकारकं कैलासादति धवलतरं एवंभूतं यशः तत्केचु प्रतिविंवितं समुद्रं धवमति विंकिमुत ध्याणरदिपजे न्यराजिर्भ
मर्वास्त्रिस्त्रियाः श्रीधवलि मशोभानस्याः पर्यायः किमु शब्दस्य शब्दांतरेणोत्तारः पर्यायः तथा दुग्धसिंधोः क्षीरोदस्य पयसां दुग्धानां

वृयस्यायेति अयत्स्म स्वसुराकृति विलासमायस्व वयस्यया सख्या स्मितं वितत्य इत्थितं कन्याभारती इति अभिदधे उक्ता इति किं हे भारति
त्वं भृत्यमुखेन त्वन्मुखेन स्ववर्णनेयाच तां प्रार्थयमानमागितो स्मान्नृपान् एवमन्येषां राज्ञां नैकेनेवदेनेस्ववर्णनाय वत्तरां कालविलम्बं हन्त
पयेपोऽनवद्येनाक्षिपेति भावः अन्यानपि वर्णयेत्यर्थः ५९ तत इति स्वभर्तुः स्वस्वामिन एवं स्तुतिः कोपनस्यादसंगः इति एवं तं प्रति रिता भाष
माणं स्तान्नृपपारिपार्श्ववान् राजसेवकान्नावर्त्तयत्त्वन्यानेव ध्यपतत् अक्षेपमात्रेण तेने वर्तनं निवारिता इत्यर्थः इति किं हे वामिन्नं राजवर्णने
वचनाधिकारिणी भाषणाधिकारिणी देवी कृता त्वं का सती का भवती केन नम्रभुक्ता सती अथवा सतीकुलत्वकात्वमुत्तरं ददासि अन्यत् त्वं वर्णम
योगेति परिपार्श्ववर्त्तिने परिमुखेश्चेतिनिधिकाराष्टकं ६० पर इति भारती तमस्तसारं मतिधराधिराजं नवनिजगादवव पचयति मन्येत्यर्थः किंभू
तं वर्णनीयस्य नृपस्य भुजस्मृतसन्मुखं शिरः कलितेन किंचिन्मीलितेन नेनोगेनकरादिस्योरसूचितं नापि तेन तथा सारवत्तरमतिवलिष्टतयाकृ

वयस्यया कृतविहासमस्वसुः स्मितं वितत्याभिदधेऽथ भारती इतः परेषामपि पश्य याचतां भवन्मुखेन स्वनिवेदनत्वराम् ५९ कृता
नदेवी वचनाधिकारिणी त्वमुत्तरं दासि ददासि का सती इतीरिणस्तन्नृपपारिपार्श्विनः स्मतेनुवेव अकुड्मलीवर्तयत् ६० भुरा
धिराजं निजगाद भारती तमुन्मुखे पद्मलितांगसूचितं दमस्वसारं प्रति सारवत्तरं कुलेन शीलेन च राजसत्तमं ६१ कुतःस्तो
वं वरलोकमागतं प्रति प्रतिष्ठानवलोकनाय वा अयं प्रयेमयमेनं मिथिलापुरंदरं निपीय दृष्टिः पिपीलास्तु नेवरं ६२ ॥ ॥

लेनपीलेनस्वभावेनाचरणेन वा राजसु मध्ये उचितं योग्यं श्रेष्ठं कुलपीलाभ्यां सारवत्तरं श्रेष्ठतरं वा ६१ कुतस्त इति हे भैमि तेन याभ्या
जनेस्वयंवरार्थं वरलोकं परिणेतृवृन्दं प्रति लक्ष्मीकृत्य अवलोकनाय अस्य दर्शनाय एवममुना हृष्यात् इयमभिमन्नु प्रकारेण प्रतिष्ठाकुतः
तस्मात्कारणात् सता अपि त्वयुक्तमेतत्तनेति पाठं कृत्वा वेत्यन्वयः अवलोकनायेवेति अवधारणाप्यो वा न केवलंवरणायवेति किं
... नावलोकनायापीति अपपीबाकितदिक्रतुं व्याक्रियतम्माद हे भैमि तेव्ययस्वष्टिः एनं मिथिलायाः नगर्याः पुरंदरं स्वामिनं निपीय
... नादेनान्तरस्तु रत्न र्द्दा सर्वथा अनवलोकनादौ लीकनं वरमिति राजांतरवदनानुरागेणेनं विलोकयेत्यर्थः अन्येयया पिना वलोकिता त्त
६१ लोकयितलोके नैपितृवं क्रमावयेत्यर्थः एवं वल्लोके सामान्यत उक्तत्वादन्यादेशेणनमितिममर्थ्यनीयं ६२॥ ॥ ॥ ॥

म

नै॰ मधुकमोहे सर्वः कल्पवृक्षस्वर्गस्थितित्वात् दुःप्रापतयाफलभरत्वाजेननलतयाचकल्पलतापरिहारः सभवीरोहकल्पवृक्षलुण्ठकलोकनि
कसादुःप्रापत्वमावेतियाचकैर्वर्जनाहर्जातिप्रमतिभमरत्वेऽष्टकलत्वतस्यनास्तीत्याश्चर्यं कल्पवृक्षलमेवमेरुर्यामण्यमयपिकोद
र्पस्य इतिभावः कुम्भायितः लोहितादेरा कृतिगणत्वात् वाचारेक्यप ६७॥ ॥ स्रजामीति वयमेसोमधीजनेर्इगिनेर्भ्रगादिचे
ष्टेनं कृत्वातांभैमीमिति पृच्छतिसतिस्वाभिमायज्ञापनार्थंस्मितायपद्मत्र्क्यवत्नवत्राचकेतद्वदनंचक्रमसणमेवतन्मपतस्मिन्
शाङ्गेवेमुखंपराङ्मुखत्वं अलक्षिलक्षितं अन्यतोविलोकनादेवाक्षानादरोयाइतिसखीभिर्लोकेन तेनराज्ञाबातर्कितमित्यर्थः
प्रतिविंदेभैमि अहं अर्थवा सोत्प्रश्नःइदं पत्ततत्तुलोवि घ्रमस्रजामिकिंवेलक्ष्यमितिपाठे अभावधानतयायस्मात्मुखमव
नयत्तस्मादेवनपगतमेववैलक्ष्यंमालिन्यं लोकेलक्षितमित्यर्थः स्मितायामिति कर्तृक्रियायोपपदेतिचचतुर्थी ६८ इदंपति अ

स्रजामिकिंविसृजामिइदंपुस्तुलो विनोदितैः पृच्छतिसखीजने स्मितायपङ्क्तौ पक्षवक्रययत्सलदेववैलक्ष्यविलक्षितंन्नृपः
६९ ह॒श्यापिदियनरेश्वरांतरं मधुस्वरावक्त्रमपोस्वरामिणि अन्वपयामासविदर्भजाप्सुतीनिजास्यचंद्रस्य सुधाभिसत्किभिः
६ं सकामनरपाभिपरयत्नचयानकामरूपाधिकईत्याते पियः त्वमस्यसायामधमाभिवलभासुदुर्लभायत्संतिमेदुर्लभायरा ७०

अपमधुरस्वरासितामधीअपरोवकंववे पितुहृशानेनवाद्यारेणनरेश्वरांतरंनिर्दिश्यदृष्टोपित्वाविदर्भजाश्रुतीभैम्याःकर्णौनिजास्यस्वची
यक्षवनमेवचंद्रस्यसुधाभिरमृतस्यमाभिस्तुतिभिःकृत्वाअन्वपयामासपरिहरोंचकारउवाचेत्यर्थः अनुगतप्तायोयत्रानृपोदेशः
अगादिनासमासोततोउदयोदेशः इत्काकारअन्नपेजलसुतेष्वकोरतत्कटेनोतिलिचलब्ल्लगयामधुरस्वराकर्णेतृप्तिमितेचकोरेत्यर्थः
अपस्परशोभप्रवः अन्नेपवशितिपाठेलोचनपुष्पधायादतिकिंवाच्यमितिउपयाकरः ६९ सःइतिसपवकाम्नपस्यदेशविशेषस्याधिपस्य
प्रचमदनरूपस्यापिस्वामीनरूपधारणादिपिभिःसक्तःयस्त्वयाईस्ततेपिननाभिलष्यतइतितुकिंवाच्यमित्यर्थः हाकेकमनुचितमेतदयतःकाम
रूपेणाधिकअतिसुंदरःअपयकाअप्रमादृशाघिकोनेतिकाकुर्वायतोयंकामाद्धिकस्तस्माद्धियोगपतमासात्वंवल्लभातिनितरामुचिता
अपमश्रीभवक्षिसाकापरोत्कृष्टायस्यास्तवप्रतिमतुल्याभाकांतिःसुतरांदुर्लभायस्याःसदृशाकांतिःकस्यांचिद्पिनहृष्टचरीअसावपिसुंदर राम १२

13

निस्त्रिंशेति अस्य नृपस्याये दृश्यमानः कैरवं भल्लः नवउन्मीलितः न तु कीर्तिः अपि तु सर्वैर्दृश्यैव तत्कीर्तिः क्षीरसाकरः निस्त्रिंशेन खड्गेन
नकृत्वा त्रुटितायाः खंडनं प्राप्तायाः अरिवारणघटायाः वैरिगजपरंपरायाः कुंभानां गंडस्थलानां अस्थिकूटाः अस्थिसमूहास्ते
षामवटस्थाने स्थायुकः स्थिति शीलो मौक्तिकोत्करो मुक्तासंघस्तत्स्य किरः विक्षिपः लक्ष्या चत्वारिंशत् एनरस्य तु रणे ह्रणमिते मौक्तिका
नियथा मेवं भल्लानि सैन्यानि येषु तेषां यासां स्ते षु त्वगंमत्रित्रैगछंतस्तुरंगास्ते षां खुरैः रणनवनीता भागैः त्रुसासु विदारि
तासु स्थलासु स्थितिषु रणक्षेत्रभूमिषु यशोलक्षणस्य क्षीरोदजस्य तदुत्पादकं बीजकं बीजत्वं संपादित पत्निविदित्वं निवपशोरस
स्यपुत्रत्वात्तत्कारणेन बीजेन मुख्येनेव मवितव्यं अरिकरकुंभस्थमुक्ताफलानि बीजस्थाने जातानीत्यर्थः अन्योपि पात्र स्थं।
बीनं संघकरेण सूक्ष्मस्थलक्षेत्र भूमिषु वपति वैरिकरेण हननादेतस्य चन्द्र्यशो जातमिति तेऽन्त्रुणा दूरात् खुरे तिलताशरः

निस्त्रिंशत्रुटितारिवारणघटाकुंभास्थिकूटावटस्थानस्थायुकमौक्तिकोत्करकिरः केरस्य नायं करः उन्मीलत्कलुरंगसे
नसमरत्वे गंतुरंगे स्थरखुराग्रसुद्दलितसुक्षितिपन्निवपयशः क्षीरोदबीजव्रजं ६६ अर्थिभ्रंशवदभ्रमवत्फलभरव्याजेन कुब्जा
यितः सत्यस्मिन्नतियाचनाजिकल्पमथालंकल्पद्रुमः आस्ते निर्धनयत्नसंपदुदतोऽस्यः कस्थ याचकप्रेरणा जो नङ्गुष्ठो
निविडमनोडस्तुरत्नाचलः ६७॥ निर्गतस्त्रिंशतो अंगुलिभ्यो निस्त्रिंशः खड्गः अतिउपकारेण मे ख्यायास्ततुरुवस्तोमसेख्याने निस्त्रिं
शाद्यथेमिति डच्प्रत्ययः कंलमयते तु कज्जकिरतीति किरः इगुपधेति कः ६६ अर्थीति अर्थिभ्रकल्पद्रुमः प्रसिद्धकेवलं कल्पित
दः अस्मिन्राजनि अतिदाने अतिशयितं दानं भजति अकल्पितानां पिदूतिमति अर्थिभ्रंशाद्याचके वर्जनात्सः एव मन्यान्यपिवा
भावात् कुंभवतिवहद्विजायमानानि फलानि तेषां भरव्याजेन भारगौरवमिषेण कुब्जायितः सर्वं गतश्चरितो अतिनम्रः स
...सास्रोसं हतालैयेन अघचलत्वात् गोपनप्रकारेण यतिहृत्तु कालं चाति नादः यत्तु न मत्वेमत्कण्ठगोपनं युक्तमिति मानयुगः ६७
...ः याचकप्रेरणाद्यैनानारीताग तजातेन दुर्गमांडपकोन्मा निविडितापनोह तात्रीडालज्जायस्येवं भूतो पियाचकाभा
...ः नाः तयाचरत्नसंपदाकृत्वा उद्यानुसृतानुच्छिन्नोदयः उच्चमितवैराग्यचानम्रत्वकवमात्तेः वितुलज्जितस्यान्यत्व

का० टी०
१२७
२७

सुरदृश्या अरिसंख्या अरिसंख्या अप्यत्र च तद्रूपवेणवः तत्र च समाहृतं गोधूमानिलाद्यकाशानियमस्येवं भवत्यत्र स्वदेशो वा को रुद्र मम तापस्ती
ताप मापः तत्र च ज्वलदृशोपमाकोः नलः तस्य मिलत संभाषणं भमावाकुल्याय स्यैवं भतो वकुलतोऽयमत्तत्स्वमायमादृश्याद्भ्ये पिर
ज दिशम्भतिं तृष्णामापीदपितु सर्वं स्यापिस्माद्वे रुणत्वे यं नंदद्दतो वक्रेभेयानय मोभवति सर्वप्र रयः एतन्मतापवक्रनाद्दग्धाः स्वप
ति स्नाय्यमितिभावः आर्द्रसा इत्पर्यायः मिलद्धमेभमे तिपाठे मिलतोऽथ भूमावाकुल्यंतत्र्यं नये ७३ क्षीरेति केषां जगतां भुवनानां संबंधिनां ज
नेनास्मत्तोयपसो मिष्टेके एवोत्सवो नाजनिनाकारि अपितु स्वर्गादिष्वपि तेन सर्वेणापि लोकेनैतदीयपयशसः मिष्टकं क्षतः विशेषेण।
पिष्टानमाह किंभूतस्य यशसः क्षीरोदन्वद्रूपः क्षीरोदन्वान् क्षीरसमुद्रस्तस्य अपो जलानि दुग्धरूपाणि प्रमथ्य मंदराचलेन कृत्वा प्रकर्षेण वि
लोड्यामरैर्मथन क्रियायोगान्मथितमिति आदेशो संज्ञायां निर्मिते कृतायां अपि च जनैर्मथमथितं दधि मथितमित्युच्यते ततश्च क्षीरस्या

क्षीरोदन्वद्रूपः प्रमथ्य मथितादेशो मरैर्निर्मिते स्वाक्रम्यं सृजतस्तदस्य यशसः क्षीरोद इंदिरासमं केषां नाजनि वा जनेन जगतामेतत्
विज्ञाम्यतः ख्यातः पीतपिपासु कर्णकलशोभाजामिषे कोत्सवः ७४॥

विमथन क्रियायोगात् अस्तेर्भवन मथितरूपे आदेशो निर्मिते सति जले स्थितस्य संभवा क्षीरोदन्वउदके दुग्धरूपे अति घने कृते सती
त्यर्थः क्षीरोदरूपे सिंहासनं प्रभवस्तुमात्रेण सेयात तस्य अतिप्रभत्वात् यद्रूपो ठं तत्सेनात्मनाथ्य च सुखेति न आयासरहितं यथा तथा
24 आक्रम्य मुपवेशनयोग्य सृजतः कुर्वतः क्षीरोदपदमधिशेत इत्यर्थः। किंभूतेन जनेन एतद्वचितं कवित्वं एतत्संबंधिकविभिर्निर्मितं कीर्ति
वर्णनारूपं वा कवित्वं तदेव स्वादुतरत्वाद्मृतं तत्स्पृष्ट्वा तस्मिन्नेव हेमोतोस्य लोभतो सादरमाकर्णनेकं अपि च जलभरणे कर्णावेक
कलशौ महान्तौ कलशोभाजाभजतालोवेहिकस्मिं ष्ठिजनिकेन विज्ञपितेन तदीयं सिंहासनमधिष्ठितो अन्यस्यकस्यचिद्वाधारिपूर्णनिक
लशाभ्यामभिषेकः क्रियते यथा नीपतया उपवेशनयोग्यतां सच्चा येन मथितादेशकृतेसति तत्के जलोपरि उपवेशनासंभवात् क्षीरोदस
वणिविमलतरं महीयश्च तद्यशो वैशिष्ट्ये लोकत्रय संचारिकृतमितिभावः तत्र ध्रुव स्विन्म पितपृष्ठो वा जिलजिलमिति अमरः राम
क्षीरोदन्वदया उदन्वानुदधौ चेति साधुः अकृसरवित्यप्रत्ययः स्वाक्रम्यं यो रुपधादिति यत् अजन्तिकर्मणि चितिण ७५॥ ॥ ॥ । ७४

अकर्णेति अस्यावैरिभिः समरे निमज्ज्यानि पत्यमाना नरनकलस्तरणिः स्वर्येस्तसूत्रमंडलस्येत्यर्थः किंदेमे सवितृनौयत्र वीमलं संकावतवैउस्तरत्वा।।
दर्पावस्तीर्णः पोत्तथा सेरघनव जेरिस्यर्थः अहो आश्चर्यं परनरीयमित्यर्थः किंभूतैः अरिभ्यस्त्रासेतरस्यरिकेरुव चेतेन विनायाचारे स्मानौकाणाद
त्वकेण अन्येन अरलरेण विना न विधते कर्णः कर्णाकाराः लोहकेर काया सां एवं विधाया राधपामे षंभक्ताः कर्णौ न्यु रक्षी तिकर्णौ धारा अकर्णधारा तेषु
भक्तावा आप्नुगाः बाणाः अयुद्धः शरासैः संभक्तानि पोनानि अंगानि अवयवा येषां तेषां भावस्तत्ता तां गतैः आश्लेषः ब्रवयवैर्विद्धैरित्यर्थः आवक्ताक
त्वे अथ च कर्णधारो नाविकः आशुगो वायुस्ताभ्यां कृत्वा संभक्ता निपरिउष्टा निअंगानि रज्जुस्तंभादीनि तरणेः पाथभक्तानि येषां कर्णधारस्तु कू
लवायु नावासंभक्ता अंगानि येषां एरं भक्तायेषभवं तित्तद्भावंगतैः अरित्रेण जलक्षेपणकाष्ठेन विना तस्याप्यभावे यावेत्तरणेः सकलानौकाया
भेदं विधाय सकलानौकांस्फोटयित्वा निमज्ज्य बुडित्वा अर्णवस्तीर्णः दंभवधिव अहो अलाश्चर्यं कर्णधाराद्यभावे नौकायाश्च भेदं कृत्वा तरणं तथा

अकर्णधाराशुगसंभक्तांगतां गतैररित्रेण विना स्ववैरिभिः विधाय यत्तत्तरणेर्भिदां महो निमज्ज्य तीर्णः समरेभवार्णवः ७१ यदस्य भू
लोकभुजो भुजोष्मभिस्तपर्तुरेव क्रियते रिपुभ्रमि प्रपानृतत्रारिवधूस्तपस्विनी दृशान्तु नेत्रोत्पलवासिभिर्जलैः ७२ एतद्गलासिधा
तसृवदसृगसुहृदा सार्द्धपनेन होरुहामभ्रमनापज्वलदलमेलदृसम भ्रमभ्रमाथ्यपण एतद्दिग्जययात्रासमसमभरं पपयेतः अस्य नासी
र्वतन्नासीरवाजिक्षुण्णखुररजोराजिराजिस्थलीषु ७३॥ तरिसमुद्रस्येति अस्याश्चर्यं अघटमानघटने आश्चर्यसूचकं विस्मयो

श्चरणं क्रियते कर्णधारस्तु नाविकः नौकाष्ठक्षेपणी स्यात् दरितं स्त्रियां नौस्तरणी स्तरिः अमरिक्तरणीर्मिनउत्यमरः ७१ यदस्येति भूलोकभु
जो भूपालस्यास्य भुजोष्मभिः बाहुसंतापैः अरिवेश्मनि अस्मिन्तपकारित्वात्तपर्तुरेव ग्रीष्मर्तुरेव प्रपयस्माक्रियते तस्मात्तत्र ग्रीष्मर्तौ तप
स्विन्यः दीनाः अरिवधू नेत्रोत्पलानि तेषु निवासिभिर्जलैरश्रुभिः अथच नेत्रतुल्यकमलानां यो वासः परिमलः स विद्यते येषु तैर्जलैः स्वत्व
रां पानीयशालानां नदृशान्तु अपितु दृशान्तेव तपस्विनो ग्रीष्मे सुगंधिमिष्टदकैः प्रपां कुर्वन्तीत्यनेन पतिमारणात्तरुणो ऽप्यासा प्रासर्वोपारिमारी
देवेति भावः प्रपा पानीयशालिकेत्यमरः ७२ एतद्गलेति आजिस्थलीषु संग्रामभूमिषु एतन्नासीरस्य एतत्सेनामुखस्य वेगगच्छतो वाजितजासे
रणास्पण जाता हस्तलिनारजोराजिः रेणुपंक्तिः एतस्य दिग्जयात्रायां दिग्जयकारिणो यात्रायां वैरिसन्मुखं गतपस्तासु अस
तुल्या समरस्य भरं संमर्द्दं प्रपतः कृस्याजनस्याए लेन सिधारलेसृवदसृक् येषां एतेन दत्ता सिधारासृग्मत एव सर्वहस्ताः

...मिति ...मिगुणौघैः सौंदर्यादिगुणसंघैरनुरज्यतेऽनुरक्ता भवंतः उत्कलाल क्षणया तद्देशनिवासिनो लोका यत्र अयमेव सु।
...धैर्य... उत्कलः ष्टाश्वतुः षष्टिः कलाश्च ते रूपं लिप्तो यं नृपः यस्मात् भवन्मुखालोके रसेन अनुरागेणोत्कलोचनः उत्कंठि।
...नीलोतिशोषः तस्मान्न तु देहरूपामृतवापि सौंदर्यामृतदीर्घिके स्वं दृशैव वापि दृष्टोसाराउज्वलाविशालावाचंचलावातरं।
...दृगः २ आपारतयाः कल्लोलास्तेषामेव मयः अकारविशेषाः अमुं स्पृष्टांतु अयं त्वां पश्यतीत्वमप्येनं कटाक्षैः पश्येत्य
हितिभावः अनुरज्यत्युत्कलवसंत्यनेव जनानुरंजनात्स्वपृथ्वीपिके समर्चितं अस्यास्वामपि जलवाप्यां चैवलतरंगभंगयोभवं
ति अनुरज्यत् इतिपूर्वतो दित्वान्नलोपः ७८ अनेनेति कामगवी सुरद्रुमो कामधेनु कल्पवृक्षौ मिथः अन्योन्यं क्रमेण पयः स
चन पल्लवाशनेदुग्धसेचन पल्लवभोजनेप्रदाय प्रकर्षेणदत्वा दानस्य प्रसनं आतिथ्ययमत्स्यदन्मवश्यकरणीयतया प्रास्या

अयं गुणौघैरनुरज्यदुत्कलो कलोचनः स्पृष्टं तु रूपामृतवापि नत्वं तवापि दृक्तारतरंगभंगयः ७८ अनेन म
र्वार्थिकृतार्थताकृताहृतार्थिनो कामगवी सुरद्रुमो मिथः पयः सेचनपल्लवाशनेप्रदाय्यदाने व्यसनं समाप्नुतः ७९ नृपो
करान्यामुदतोलयन्निजेनृपानयं पादयुगानतः पदद्वये तदीयचूडाकुरुविंदरश्मिभिः स्फुटेयमेतत्करपादरंजना ८०॥

यद्वै समाप्नुतः समाप्तिं नयतः कस्मादित्यत आह किंभूतौ सर्वार्थिनां सर्वयाचकानां अभीष्टदानात् याकृतार्थ
ता जेन्मसाफल्यलक्षणं कृतार्थत्वं तो करोत्येवं भूतः कृत तेनानेनातिदानात्स्वप्रत्याहृता आनीता अर्थिनो
याचका यथा सोऽयं अर्थितराभावात् कामगव्याकल्पवृक्षस्य दुग्धसेकः कृतस्तेन च पल्लवाभक्षितयितुं तस्य
दत्ता इत्यर्थः दानव्यसनायमितिभावः ७९ नृप इति अयं नृपः निजे पदद्वये प्रणामवशात् पततः नम्रान् नृपान्।
कराभ्यां कृपया शिरसि धृत्वा उदतोलयत् उत्थापयामास तदीया राजकीया चूडामुकुटास्तासां कुरुविंदरश्मि एक
भिः माणिक्यशोणशोभाभिः कृत्वेयमितस्यकरपादयोः रंजनारक्तिमास्फुटा दृश्यते इति शेषः ८०॥ ॥ ॥ १९
॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सन्मितेति अस्य राज्ञः कीर्त्तिप्रशस्तिः वर्णीनपंक्तिः स्मितेति संख्यामेपतितानां निपातो मरणं तस्याकरणेन न ह्याकृपणीयं उ यो यानि पतितानि प्रपेत्
गाह्णीयां लक्ष्यलक्ष्म संख्याकस्य वर्णो भिन्ना येवल लक्षणमेवादीर्णत्वा छिन्ना स्तासु शोक प्रमादुरत्वाइत्रे व्यस्त योर्ई रनिवेपितनो ईश
यो भ्रिव राम्य तितीर्षणा न वराननया एवं टंकाः पाषाणे लोहविकारास्तैः रचिता लिपिर्विरचित त्वेन वास्तीति येषां अभ्यस्या येकीर्त्ति प्र
शस्तिः शिलासु टंकिका भिरुत्कीर्णलिख्यन्ते सर्वप्रयत्नेन दृष्टा स्तत्त्वा व्यर्थ शोकवशाद् दुरत्वाड नेत्रं नीति अनिष्पत्वा स्थकीर्त्तिभेद
तो स्यर्थः हृदयशोके प्रदेशे एत्या छिलात्वं शोकातुरस्यात्र स्वाद नेजानिः टंकः पाषाणदारणशस्त्रम् सन्मित्याजिस मितेयुधिरति ७४ विधा
येति तां वल्लस्य करकः समुद्रादेरश्चितहंसाधारकां तां वल्लभां रणयोत्रं पेटी तिलोकेत स्यवासिनी धारणीका रीत्ते स्तत्वीदमस्य सभीपेतस
णेन निषेधरूपे अवेत्य ज्ञात्वा भारती इति भाणकेस्तनातां वल्लभे पूगीफलचर्णावदिरपलानि मवेकन कियेते तां मांमध्ये दत्वा भाषामुख

सांमितिपतिनिपातावर्णन प्रागवीर्णं प्रतिरूपति प्रगः तीलदत्तः शिलासु रचितलिपिर्विकोत्तारनव्यस्त हृत्त मभवन्नवरटंकेर २
स्यकीर्त्तिप्रशस्तिः ७५ विधायतां वल्लपुटीकरांकगांवभाणतां वल्लकरं कवाहिनो दनस्य सुन्दे तत्र प्रवेसभारतीन यानवावक्त्रमते
फ्रमेपामं ७६ समुन्मुखीकृत्य वभार भारती रतीशकल्पेन्यरूपे निजं भुजं ततेत्युत्समदालरमद्विलोचनं । समरांससमज्जनं जनो

लविजा मितिव्यवहरंतितांदेवेदा तुंकरां करंगस्थो प्रकरतलमप्य गांवाहत्वा करं कोक्र हीत्वे त्यर्थः इति किं हे देवि त्वं अनयावी स्य
गार्सलहीयवदुवर्णनजनितं वक्त्रस्य सफलं परिश्रमं पापं न यवदुवर्णनजनितं खेदं प्रपातं प्रापयेति एतत्त्वदुत्तिर्मे त्वयर्थः अस्यो
प्रवृक्षमुखी कृत्य क्रियाश्रमं नयति ७६ सामिति भारती रतीशकल्पे कामतुल्ये अन्यनृपे निजं बाहुं सम्यक् उन्मुखीकृत्य वभार अमेते
दृष्टी स्तितुं नदृष्टि मुक्तवकार ततः अतरे वत्सवाल विलोचनां भीत बालहरिणनेत्रां सरसज्जनानां सभ्यानां जनो अनुराग नि काण
जंसांनरा पिनी लोपपांस्नभाणां तरलो प्राप्तुल्य इति च पाठः अरंजनो मृगरमणा भावान्नलोपाभावः ७७ ॥

स्फुटं ...॥ कपित्थकमः अव्ययवपस्तुको हार इत्यमरः प्रसमरेति सृधातोः इति कमरच् अपरमाये तिपन्या स्थितेति णः नेपाभुमान
...कलशेषः ८२ आत्मनीति हे भैमि आत्मनि स्वीये स्वरूपे समुच्छ्रितौ कलगुणस्य मेलितसौंदर्यादिसर्वगुणस्यास्पदत्वात् अहेतरा
...यैनो च्छ्रितीयं मल्लपमृजानिर्भंपतिर्विषां गात्रांतराणां हृत्स्थंये तर एणांवर्जनात् अवयवांतरं परित्यज्येत्यर्थः येन च हृत्स्था
...भवति तरां अहंकारः क्रियते स्म अहंकारिणा जातमित्यर्थः यथा स्वस्थं भवनमत न मना न भतंत्रस्येव हृत्स्थं स्थैर्य
समर्गोलिं अतिमहन्निजीवस्थानानि दृढं अजनयत् च कारण अन्येषां किं भवतः समितिसंग्राम अलंकर्माणो अपिमारण समर्था
वाणाः ...नो यस्य अपराधी हृदि राजा दंडेः हृत्स्थं यस्य वोपरायो नान्येषां तस्यैवं दंडः कृतवान् नान्यमित्य तितरामस्यो चितो त्यर्थः अयं

आत्मन्यस्य समुच्छ्रितिं कलगुणस्याद्रोतरां मोचितो पुरुषान्तो त्यर्वं जनादजन यद्भुजा निरोषा विषां भयोर्द क्रियते स्मयेन
च हृत्स्थं योनयस्थान मतस्तन्मर्माणि दलं दलं समिदलं कर्माणवाणव्रजः ८३ हरेणो रगुणो रदं कृतिमतो जे चो कका
रे च वनोत ह्यर्थ ण सिमयाति कुमुदं विभान्नि निद्रां निशि धं मिहेन नवमल्लिकासुमनसा माल्यमियालोयते पीयूषश्च
केतवोद्भुतदरः पीतद्युतिः स्विद्यति ८४॥ च सगुणः सद्यो न नम्रां ध्वमारयति परणगतो प्सरदलीति भावः कमैत्त्वमो
लं कर्मणा इत्यमरः अलंकर्मेति पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थीतिं समासे लंकर्मशब्दात्स्वार्थे प्रसिद्धो दाशितं स्वलंकर्मेति वः ८२
हरेणमिति गौरगुणैः धवलवर्णैः कृत्वा हृदं स्थूणं अहं कृतिम्लानां अहंकारवतां भवत्तनोर्दैत्ये च तद्दकंकारं वतां स्मिन्नजयकारिणि वामं
चरणे लक्षणकाद्याहि नि मिलत यात्रे पतिमा यायारिणि सकलवस्तुषु विरुदावली धारिणि एतद्धोर्यश सि रतस्य वोद्धय शासि रम
कालेषु जगत्सु चरति सति अप्य च स्वप्रतिमल्ल गवेषणाय भुवनेषु पारिप्रमति सति विभ्यन्भीतं कुमुदं निशि निद्रां स्वनमय
च स केोऽत्ये न प्रयाति तस्था मल्लिकासुमनसां माल्यं माला अस्माद्भियान वथम्भि ल्लके शपाशांतच्छिवि शेषे लीयते स्मात्मानं
गोपायते अपवा हृदयं तिष्ठ तितत्याशीलद्युति श्वेतधोतद्द्रः ॥ मा भय : सन्पीयूषश्च कैतवादमृतं अवव्याजात् विप्

राम ९६

यदिति भानुमानकस्यामपि ककुभि दिशि स्थेमा संस्थिरत्वं यत् नन्नालेव तेन सङ्गीकरोति किं तु सर्वदा परिभ्रमत्येव वाक्या
म्निना च न वह्निना घेनं स्त्रतिगहनेऽकानने न लक्षणेन केवले षारणं रक्षितारं पाथेन तदेका श्रयेणाभूज्जातेऽणलस्य भुजाते जन्मा
विशेषेण जितयोस्तयोः सर्वदा वाम्लयोस्त्वानुनिश्चिते एषाम्नो द्वितीयस्तकाख्येन रतामीतस्थव्याकुलत्वव ना भ्रमयतेऽन्यस्य
ते इत्यर्थः मानो हि जितः सन्नेलज्जया मुखमदर्शयन्नपवर्द्दर्शनभये नैकस्मिन्देशे वासं त्यक्त्वा सर्वेन परिभ्रमति सर्वथाऽन्यस्य
प्रवेष्टुमशक्तं घनेवा विशालितराभ्यां युक्तमेव कृतमित्यर्थः तं वाडवं वडवानलेऽनर्थिं कृपेनास्माड्ढियाद्विषि समुद्रजलेऽग्नौ
मत्ति समुद्रजलेप्रविष्टं निमग्नं मानी हि पराजितोऽपि वैरिणं शरणं नैति अथ तु गत इति अभिमानित्वाभावान्निं घृणवत्यर्थः अप
च वाडवोऽग्नात्सरणः ततश्च व्यात्मणत्वाच्छन्नावपि भयेन प्रवेशोऽकृतः शत्रुणा चलत्स्वापरणं युक्तं इति च सूचितं तस्योदर्पेतदो
यत्कस्यामपि भानुमान्ककुभि स्थेमानमालेवते जातं पतत् घनकाननेऽकरारतं प्राप्तेन वा म्निना एषु तद्भुजतेजसा विजितयोस्ता वन्नयोरेचितौ पिकृतं वाडवं भ्रमस्थिति मिमिसाये न प्रविष्टं पुनः ८१ अमुष्येति अमुष्यो वीमर्त्तुः अस्म
मरच मृसिंधुरभवैरवैरिप्रारब्धेषु मत्तुभिरवषयायसमये न कंपं ताम्यतः प्रतिनृपभयात्रायतनुनतदधवक्रौ भोजं भवतु न
नतेषां कुदिवसः ८२॥
यतेजो भिकपितिभावः स्थेमे निःस्थिरस्याव्याङ्गावेष्ट ध्वा दित्वादिमनि विशिष्यस्थिरेति स्यादेशः शरणे प्राप्ते
न द्वितीयाश्रितेति समासः ८१ अमुष्येति अमुष्यो वीमर्त्तुः रणसंरंभालंसमरः प्रसमरः प्रसरणशीलाश्च ये सिंधुराः सिंधुगजास्तेभ्यो भवे
:समुत्पन्नैर्दमप्रभिः करिकणेजाते मदजलबिंदुभिः वा अवयप्रयायणमये नीहारकाले हिमर्त्तो प्रारब्धे निर्मितेसति प्रतिनृपभावी
ऽन्यविपक्षनृपाणां तस्तनअप्यमीपमनसिवामके पामपि तुन्नस्माऽप्ययनप्रकणे वर्कपस्ते धीन घाने धारिप्रणव ध्वोरमणस्तासाव
ऽर्थैजान स्तापत्र अपि तु भातिः प्राणेषा व भस्यानि श्चितत्वा तासां मुखस्य त्वानिरुञ्चितेनवत्यासपलि जोरवासरः तेषां वैरिणं तस्तो
सतातुलितादिवसः कुपभयेनानासरोनभवत् अपितु भवत्येव वर्षानर्तृया केरिणां तस्त्रीणां च वर्षाक्रवशादित्यर्थमवेमिदिमर्त्तो रास्त्रो
कंपः कुत्र न्मानि दृष्टं नच भवतिप्त्यरतरोयं गजपतिरितिभावः सिंधुरभवैरितिपाठे गजसंघैः कर्त्तृभिः मदवप्रभिः कृत्वेतित्यर्थः

भयात्स्तनात्मति सुदृढं जिनं वृन्दे देवं जयंतं जगतां ॥ पृथ्वीव्याः ईश्वरं राजानं प्रयोगिस्तु वशीयितुं श्रिया संसद्धं तारं जिनं जयं तं जगति
भोगांतिनं प्रपञ्च तुल्यं कोकट देशाधभुत्वा जितं देवोहं जरान मिति जयंतं नामानं वा जगतो श्वरं मितिपठे जिनविशेषणं
८७॥ ॥ तपोति दृढं चिरं सुंदरत्वं तपा तेन प्रकारेण अधिकुर्याः अधिकारं कुर्याः न पाक यं यथायेन प्रकारेण कीकटाधिपः
मगधदेशस्वामी त्वं तत्कटात्ते कुउत्सुकः सन् चिरं स्थितास्त वक कथाधारास्ति यंगवलो कन परंपरा संप्रतीक्षानी संप्रतीक्षितं
गोकरोति किं भूता धाराः अपांगो नेत्र प्रान्तः तस्य स्तरणं रंग स्थलं ना अपांगलास्य स विलास मंदगतो लंपटाः चिरं स्थितात्व
मितिवा चिरस्य कारांत मव्ययं तेन समासः एवमेव जातो येन त्वापिज्ञातं मया ८८ इदमिति अविलंब लोकेषु याविभिः प्र

मया धिकुर्या दचिरे चिरे स्थिताय त्वोत्सुकः संप्रति संप्रतीक्षिति अपांगरंगस्थल लास्य लंपटाः कटाक्षधाराः स्तव
कीकटाधिपः ८८ ध्वयशां सि पृथतः पृथुरुचः किमं कमेतत् द्विषतः किमानन यशोभिरस्याविलसोकधा विभि
विभो स्थिता धवलितासमंततो मयी ८९॥ तरणी शीलेः लोकत्रयमुज्ज्वलं कुर्वाणैरस्य यशोभिः विशेषेण भोषि ताल्लोक
त्रयान्धिवी सितानामसीलक्ष्मणचात्रिरेवमसौ इदं यशांसि अस्यकीर्तीर्द्विषतः अस्मदरानस्य पृथुरुचश्च अदसा केवलेन
नपच मन्निधिपाव तिष्ठीयंशत्रुतिप्रविशानिलिं किंवाएतान् द्विषतः तत्त्वज्ञो रानेनप्राप्तोतीति संशयः एवद्योपोभिः
धवलं कमुताल्लि दिक्षुसकलसपि जगतः प्रीतीकरणान् तत्र निवस्तु अत्र सत्ती मलिनेष्यद्कुलं वर्ष्मे तत्कृत्स्नमुत्वं
नागाधेषु नाथोदिचेन पराभ्रयते समतवैरिणामाश्रयतीत्यर्थः अपमानितरीय पतस्वीति भावः अन्योतिभीयितः स्वगोत्र
यातिस्यास्यस्य तद्व्या मंवस्तुमोत्रमितितामेशीतमः सेवधिनो नान्निमपोथ्यामवस्तुमात्रगतापपामिकाच यथात्र मेवइष्टं
शत्रुमवस्यावतिकिंवा निरलरोशे रुकरलादेतन्कोत्यादि क्षारितवतामसौ स्त्रीभावभीरुभं तत्स्वंस्यात्संगमताअतएवतात्रे
कालिमा च सौले तुष्यते सर्वस्यापि प्रीतीकरणा ज्योत्स्नामिकापिधि वीसितान्यत्रस्यातु समणालतयवाणिसुवंगता अत एव

17

एतद्विति एतस्यांगं पगजः यः स समुद्रान्मुक्त्वा नैव मगधजः स्वस्थान मलमत्वा दिग्भेदेन जित्वा मकरो विरोधिकरी गंधगसदृशान इ
ति वा गंधगजः करी स्थो भोवनिष्याज्जातकुंडादंडाभेण सुखेयलगंडूषजलवधिन मिषान् स्युतुषे समुद्रस्य अमुना स्याः कारिणा ष
ल्लभस्येरावणस्य विरहेण विद्योगजनितं शोकं निर्वापयति एवं मयतिकिं भृतः अतिशं नितरां स्मापिपासुयांभसि सफेनत्वात्सी
रक्ष्याणवः छरः प्रसर्पतो नकं ठं ते नाभी यो वां मूर्धा दौ कृत्यम कं तिजले कीडं तिजेलमवेशाद्ददृश्यमानान्तुदं होय स्य एवं भूतत्व
प्यास्कीयादिकपाचीनस्याः करेणवः णोन्येषा तन्नस्याः करिण्यः ते षां जलकोडालयोपार्जितेर्मशोभिः सह स्पर्धी भिस्तव तुज
लैः फेनैर्जलादागोदतो ज्ञते निमग्नदेहोर्ध्व देशैः पांडुरितः धवलीकृतः तथा दंतवद्भ्रमदं तद्वयस्य जलेतुदंनितो वितत्तन
कृत्वा चत्वारो दंता यस्य सः जलमध्ये विद्यमानत्वात्सवलत्वात्खतुर्दतत्वाच्चैरावणएव नाय मितिभ्रान्त्या समुद्रः सुतोभवतीत्यर्थः त्वा

एतच्छंधगजस्तं षामसिमधुकांतत्वात मज्जतनुः फेनैः पांडुरितः स्वदिक्करिपयः क्रीडाग्रपाः स्पर्धिभिः दंतदंड जलातुविं
वनवचतुर्दंत करांभोधमिव्याजाद्भ्रमुवल्लभस्य विरहं निर्वापयतं बुधे ८५ अपोनदनीपतिर्विनानाहुतंनमौलिस्थानस्वादुवि
तुदृष्टीवक्ता मधुसूज्जातेवथनामजापिनीसुतीपयस्यानवरः स्फुरन्नाला ८६ प्रशंसितं सुसेसड्योर्नरंजनेश्रियाज्ञयेनं (
जगदीशधरजिन गिरः प्रततस्वारण्डाव्ददेवतादिनां तसंख्यासमयस्य देवता ८७॥ समुद्रं विजयीत्यर्थः ८५ अथेति स्यप्रसामैमी

न्यमीलत अच्छिपत्रासेकोवेचकार किं भूतान्यनिमेषाणामप्सरसाम रणमपरं तत्वात्मथ्रावैशय स्यनाम जपति तत्कल्लोलातएव स्फुरी
भवन्नृत्यदायमाणे ध्यानेन चित्तं नातिशयेन पुरस्फुरन्मध्यस्थितं तत्राभ्यासमानः नलेपस्याः सान्त्रोभेद्रदेतेएतसो वीपते
तर्दृष्ट्या समुत्पन्नमद्भुतमाश्चर्यं दृष्टिविषमानं स्मास्वादयितुमिवमाश्चर्यं स्यचेतासे वर्तमानत्वात्तदनुभवायेनेत्र पातः प्रवि
नेः पक्षेः जलेएवाचरन्ता सती नेत्र निमीलनेनैवतन्मयं निराचकारेति भावः अन्योपिजपमालया भीष्टदेवता मंत्र जपंकु
र्वन् तां मालां त्यक्त्वा नेत्रे निमील्य ध्यानेन तां साक्षात्करोति ८६ प्रशंसितं नुमितिदिनोत संख्या समयस्य देवता सरस्वती जगदीश्वर
नेत्रः स्मातिगंभीरमधुरगिरः प्रततस्वारउवाच किं कर्तुं ते मदः सभाया उपांतो भयप्रांतो जयत्येव षोले धिमाधारोरशा

स्यैव कल्पेऽयं नत्यतिगम्। विक्षेपकरोति किंफलं इत्यत्र्ध। जलच्छेदे ध्रुवं मृत्स्ने तेकिमेत्ता मान्यान्सादिं धनञ्ज्वलनानमस्मसं।
...विविदिग्दाहादि दृशां मोक्ष्यामि केन देहे तु कलोदिन दोषः। मम वेस्त्विम यर्थं हेतास्म हे मौक्तिकेर्भस्मभिः कृत्वायुतं तत
आगेलेषा ययासाइति किं यामोः दिनरात्रि संधिन पायां वेलायां कालेमवं सोपि वेलसायं संध्याकालं समुचितं नृटमन्न
सतेनियमः मामाजि भग्नामाभ्रदिति स्वयं नत्यतीत्यर्थः यतः अमरमर्तिजलाद्यष्टमूर्तेः शंभोरेकामूर्तिः एष्यो पिषो हि
...समयेनत्यं करोतितेनमर्त्तित्वात्तयोपिन तत्तमार रक्ष्यमित्यर्थः यमुद्दिश्य अयं मयाणं करोति तस्मिन् देशे दिग्दाहमस्मवे॥
...कंपरक्तगरिलत्तणात्तपराजयसूचकाउत्पातभवति अयमेव विजयत इत्यर्थः जलार्कवात्मत्वेम्पामि वायवः पि
वमूर्तीयः यत्से नयाभिगमनभतोन दूमिषेणमभिलामरः यफुर्तः भत्तेणाद्स्यपमध्ये त्वाग्राजकादित्वात्समासः सेनयाभिग

भागेन क्षपुरामलेंडुसजनस्वचुः समयत्त्विषां कोशः शोषमगाद्गाधनगतो पि स्थेपुनल्यापितः नि:
शेषद्युतिमण्डलमयस्वशाहोषलभे रवबापोषः केणमयः किमंघतमसः स्तोमेस्तनोनेमिनः ८३॥ ॥

भत्तमभिषेणनं सुत्याप्रयाणेति। णोचिल्यु इत्युपसर्गात्सुनोतेतिषत्वं दिग्दाहेरित्यत्र तस्येदमित्यण् एसंधिवेलायांभवं संधि
वेलेत्यण् एसंधिवेस्यांण् इंदुःशिवस्य भस्माहरेणपिकारी अतएवदिग्दाहेलत्वोभस्मार्पितवान् इतिकेचित् ८२ भागेतिभाक
सर्गादौ आगायजगतीषिल्येपि असमर्थादबैलोकानिर्माणे विषयेपि यत्त्विषां समस्तः सकलकोशभाण्डागरसंचयः नाल्यापितः
कल्पवनाचरितः किं तु तावानेव त्वयः स्थितः अत्रा मुत्वेडमुत्वचं क्रमभिप्राप्य एवस्य वपुः सृजतः त्वष्टुर्वेसणसंबंधीसत्विषां
समस्तः कोशः शोषं समाप्तिं अगात प्रापत्वयितः यतस्तत्वरणप्रभृतिमुखपर्यंतावयवनिर्माणार्थमेव प्राणं निजकेशानिर्माणार्थं
ततस्स्मात्त्वोति स्याद्वेनोकेशमयेः केशपक्षरः कोशनपोस्यराषपोषो भागः निःशेषद्युतिमण्डलसमस्ततेजो राशि स्तस्य स्वय
वशात्नापालशालभाभावस्तमइतिन्यायात् ईषल्लभेः सुप्रापेः सुलभे रंधतमसः स्तोमेर्गाबांधकारसंघेः कृत्वा किं वानिर्मितः इक्
तुकेसाम्भूदस्तरेयं केशाश्वातिनीलाधनाश्चेति भावः ईषल्लाभे अस्कृद्यार्थे खल्उपसर्गादेवखल्घञोर्नान्यत्रेनियमानुमभात् राम ९८

इत्यमिति-अनितरूपस्यासन्नपस्यप्रार्थनयेति त्रिविधमियी चकेरनेनैव सकलेकामानांशरित त्वाडुक्तिः परित्यक्तः अतएवरत्न
व्ययाभावान्प्राप्तिपरोदेणविहृय-अंकुरोनस्माविशेषेण वृद्धिं प्राप्य रोहणोमेरुः किंयद्भिः कतिपयैरत्नैरेवहीनैः अंचरमावस्थि
तेन्माघ्राइष्यिष्यतियतेस्तस्मान्नु निरगात्तिर्विध्यनामानंरुयरंमुधामुधैवारंभमवगमनपर्यंतत्वयानवाञ्छितव्यमिति नियमेन
हणेनवागवरूमकरोत् तथ्याभावेपिरोहणेनैवसर्वथगतेः प्रतिवंधकस्यकरिष्यमाणत्वात्तस्यप्रयासस्यवैयर्थ्यंमेनजातमित्य
र्थः-अगरेण न विधेयरोधस्तु प्राणप्रसिद्धः अतिवदान्योयमितिभावः आवरिष्यतेविकल्पत्वादिहेत्वोदीर्घोन अकंधेतिलङात्म
नेपदे ६० अगरस्येति अर्द्धेन समस्यैभरेणवाहुल्येनक्रमातपरिपाट्या उपार्जिताविएलस्यभयत्रकेस्यदर्शेदः समयशासिकेर न्न
रैवैणिस्तु पदेस्तुवाम वर्णयामयणासंभयस्त्वात्वर्णनां पंचाशत्वात्स्तोत्रेन शङ्कुमः सामान्या कारेणकथंचिद्वर्णेनइत्यर्थः
इदंनपश्यत्यि भिक्षमिलो विप्रिमे किमरोहणविह्यरोहणः किंयद्भिर्नैरवरमावरिष्यतेमुधामुनेर्विधमसक्रमपुं ६०
अपात्रस्यपंसि विक्रमभरेणोपार्जितानेकमादेम स्यस्तु महेभेद इत्यवसर्वीनिकेरत्नैः किंयद्भिः कत्यकैकतापिर्जन्न
राज्ञयमाः पादेरस्य स्वर्णगिरिः प्रतापदहनैः सर्वोपि नर्नेमितः ६१ यद्भर्तुः कुरुतेभिषेणमयं शकोभुवः सान्ववेदि
हेरिवमस्मभिमेघवनासूरेर्ध्वलोकमना शोभाभीवलसांधिवलनत्वमेभाजिवतेरागिति स्ताणोमलतिभर्लिरस्यपुषोस
म्भृष्टिसांध्यामिया ६२॥ किंभूतानि मेरुभ्याणशिष्टांयनागज्ञातेरावतोवातेषांइयोर्नुः सहस्रपदैतरवंशोलानितद्वतुगौरा
णिस्वर्णोनिर्मितरूपस्वेच्छाराज्ञांमेरुमेघलिपङ्क्तियोलहेणपारदेःरसैः हतकमसम्पदशतकृतोपिप्रलेपनिर्मितपांडुधुनेता
नेतोऽपिसन्नअस्यप्रतापपतेष्ठे दहनैरग्निभिः पुनः स्वर्णनिर्मितः कृतः प्रतापस्य पोतत्वात्त्वहेतेनपतांप्रापितः सारदलेपेनसुव
[illegible] भवतिवाकृतापनेवाडुनेनपारदेपुनः कांचनमेवभवतिइत्यर्थः एतस्मात्तापायेपरस्वाधेयांशिनमपरलियरात्वीम
[illegible] न्यः कोपिनास्तीत्यर्थः ६२ यदिति अयंभूभः शकोभमाभूःयस्याभूपेभर्तुःपत्युः अभिषेणनसेनयाभिगम
[illegible] नालोलोभयेः शतिमनसिकत्वासोहितत्वेनोत्पातिकी अस्मरगृहैरिः रुधिरहेरिस्तहृणामासायंसंध्यानस्यासियाभम

...नेषु अस्यासितभुजगः नेपाः भुजंगास्तां विशेषयन्तीति निरोधः । किंभूतः स्वकोषएव च मम यं पिधानं तद्देवस्तुति रंध्रवल्मीकविवरं
...अस्य स्तरोधनं ध्वनत्यामुक्तेन प्रकाशममनः उन्मूलोऽपगा निविशेषत्वात् । सिमा व्याप्त त्वयस्य सकोपि स्याेपि स्थितवा
...लिमातव्यावपे नूतन दृष्टा होल नेन कृत्वा उन्मीलितः प्रकटीभूता अरावक्रालोलायघना दृश्यानिवलना निगतिविष
...स्य सर्पो विवक्रागतिभूयतितेषांपः संग्रामे भुनिजाहुलीमय्याः स्त्रीपांगुलीनपायामरासिकोषध्याः वीरुधः वल्यास्पर्श
...विषघ्याः वस्याः पर्वयं ग्रीष्मे च यं च अस्यामुखे विविवे पुनः जांगुलिकता विषहे नागारुहे कतामालेवितानामपसि को स
...सिषेन स्वमुखे नियोवधीपर्वननिलिप्यतेतमवथ प्यामास्यतितथाए तदीयः तद्दोपियपास्त्रा येनसर्जति देन्याच्च मुखे अमु
लोपर्वनधारयंतितानेव हृतिनानायानभीतान्शरणागतान्श्च विषवेधो जांगुलिकः इत्यमरः १६ पर्नान्न्अरिभट श्रेणीषु स्मरतरवे

यः एष संयुधि दर्पायुतारिभटश्रेणीषु सोवक्रतामस्मिन्नेव विभर्त्ति यश्च किरतिक्रूरध्वनिमिषुः देषान्तस्यतथा विषस्याम
जोनश्वापस्य गरुत्मनुणे विख्यातः स्फुरमेषएषनृपतिः सोमाघगण्यादिणा २७ ॥

रिसधेनुयुधियः एष संदर्पोयतिपराङ्मुखः पलायते अथ च यं मत्या हष्यते तस्य स्वभावात एष संदर्पो यतिय: अस्मिन् सामियेवनृपेवकृत
मनु तस्या श्रयएव कृतमंजलविभर्त्ति अथ चानुश्रेताहवालाभावात् अस्मिन् वक्रोतां विभुर्तिनान्येन नन्नी कर्तुं शक्यतः एषः त
याशोऽनिमाक्रूरं वैरिणाम्भयावहत्वं नेकारं क्षिपति तदभूषणं अथ च वाङ् भजते निष्ठुरो निर्दयोदाक्षिण्य रहितः सन्नक्रूरध्वनिम
नेन सहासिय माघ एतां किरतिअथ च परिणत दृढवंशजन्मा क्रूर वैरिणाम्भयावहत्वं नेकारं क्षिपति दोषहूषणं अथ चेवाङ् भुज
तः तथाविधस्य तस्य चापस्य तथाविधस्यान्यस्यवाकस्यचिज्जुणं श्रुतशोर्यादिकं स्फुरत्न वर्णायन्न अथ च मौर्वीमाकर्षयन्नेषः एको
नृपतिः स्फुरति अग्रितं गुणाग्यादिणं दोषख्यापननिवृत्तानां दोषेषिगुणारोपणं कुर्वतो सज्जनानां अथ च मोवीपाहिणां धनुर्दरागां सी
मागर्यता दधिविख्यातः अभिषेक एवं विशेषधनुर्धरः सज्जनश्च कोपिनास्तीति तात्पर्यः धनुः एषदर्शनेनेतस्य पलायनाभावः सूचितः २७॥ राम १९

नादेति एष एजालासां प्राच्यादीनां सर्वासांदिशां जेत्रा जयकारिणो यात्रा स्ता सुउड्डु राउ स्तादृ वेलोऽतिबलिनः तुरगास्तेषां खुरोत्थैः
रुद्धैः रजोभिः कृत्वांधकारं सृजति कथं भूतं मिति विनिर्माणः शातः अरिप्रतापानलस्तस्मादनंतरं जातमिव अंधकारः कार्यं प्रकाश्य
स्याछादितत्वात् तमः सृजति अनले धूमं तेभावत्वे पश्चादंभवति एतस्य दिग्जययात्रायां मार्ग्याया सर्वेषामपि वैरिणां प्रता-
पः शांतो भवेतीति भावः तुरंगवाहुल्यं च न घ्या एतस्य कीर्त्तिप्रतानेर्यशोविस्तारैः रेवं विधुभिर्वकुंभश्वां [illegible] आत्मस
मानः स्पर्शोर्द्धमाकाशिता एव सद्भूमियेव भूयेनेव भूगोलस्य भूमंडलस्य छायमायामयेन मायारूपेण आजेन गणितविज्ञैर्योमि
षकैर्गणितपोस्वशामाण्येन उन्नेयस्तर्क्यः कायः शरीरं यस्यैवं भूतोऽभूत् एतत्कीर्त्तिसमूहः चंद्रेरा नुद्रष्टारकस्य जेन मशकता
कुंडणास्वेगोपायितुं भूगोलछायतन्त्रं मायामयशरीरं धृतमित्यर्थः ज्योतिःशास्त्रे च भूगोलछायैव राहुरिति नोक्तान्यपास्था

तत्रहिजैत्रयात्रो कुरतुरगखुरायोद्धतैरंधकारं निर्वापणारिप्रतापानलजमिव सृजत्येवराजा रजोभिर्भूगोलच्छायमाया
मयगणितविदुन्नयकायो भयाभ्रदेतत्कीर्त्तिप्रतानैर्विधुभिर्वसुधैवराड्डराकूरा कृयमास्म ॥४॥ आस्तैवामोदरीयामिव
मुदरदरीयावलव्यात्रिलोकी सेमातु था त्तिमूर्त्तिमस्थिनभरवशादनेनेलया [illegible] नामेनोपरचयित्वा निस्मा इवमधुध्वंसिनः पांडु
पद्मच्छ आपक्वानि तानि द्विपमृणालसमनाभीनि नाभीपद्येन ॥४॥ त्रोभीतः स्वं गोपायितुं स्वरूपांतरं धारयन्ति एतादृशो यशस्वी

कोपि नास्तीति भावः निर्वाणे यातः इति छायमायेति विभाम्नेनेतिषष्ठत्वं ॥४॥ [illegible] यो इयं त्रिलोकी लोमन्नयोदामोदरी श्रीविष्णो
[illegible] प्रामचलं व्या क्षिप्ता स्तत्र स्तादोमोदरस्य नाभ्यां निलोभ्यामद त्वावाहुल्यादति सेमर्द संमातु सुखेन स्थातुं न शक्नुवंति अ
[illegible] निसृतिनायति प्रति क्रामि वि पद्णानैः सनाभीनिसृदृशानि आतिगौरापि एन स्यवशास्मिता मताविभ्रदरदरीस्थितांतस
[illegible] लोकीं परचयित्वा अव शिष्टान्यवशेषाणि तां उदरदरीतस्थानि लोकी चपरि पूर्ण अवातिष्ठानि वा पांडुपद्मच्छ आपक्वानि नाभीसमु
[illegible] जन्मापन्नानि तत्प्रकाराणि संतिमधुध्वंसिनो विष्णोर्नाभौ नेतएव यथा मार्गो निरगुरेव निजगर्भे वसंकटवार
[illegible] वस्थितिर्गतानीव श्रीविष्णोर्नाभौ धवलं कमलं अयथार्थत्वेतपांडुपद्यं न किं त्वेदृशा स्थैवकरिदंतवधवलं स्या

...पते धार्मिको राजा निषिद्धमार्गरतः स्वाधीनानुन्मार्गप्रवर्तिनो दंडयति अरं तु तदपि हि नः पदगोस्पर्शलक्षणं पापं कुर्वन्
...पृष्ठमारोपयन् स्पृशति चेत्यर्थः धार्मिकोऽयं यतो ध्यायमिति भावः अथ पवन इत्यादे करोति भृत्तायाम पि भुवि संध्यासमये
...विलोकानं दिवो नामास्य देशगगने पीतिरेव जंता छंता ९९॥ ॥एतेनेति समरसमालोकितोय लोकास्ते षामास्य देश्या
...एतेन राज्ञा कृत्तकंठाच्छिन्नग्रीवा कबंधरूपाः प्रति सुभटाश्चिवीरा स्त एव नवाः नवीनाः केतेरारथ्यानांनाट्याद्भुतानां नृत्ता
...र्थ्यं तां कृष्या नाम्नं देवकृष्टमतः ऽतमेततत्तत्र हेतुः अपि पुष्पे रवेगेणी घनवैरम्भैः कृतास्वरैः कृत्वा तारलीम्मस्या समभिःभूरः
...मासैतवालतया मंदतु मनोज्ञ एषी घ्रवाविपोपेणवद्धमानं चर्णी भवतु स्मादृष्टं अनलंतस्मादुन्नि ष्ठन् उत्पतन् अमंध मधं केशोलि
...धंकरणमेवं भूतः रणयरोरेणुः रणभारंभ एव समुत्पन्नो रेणुस्ते सधाराः प्रवाहास्तज्जनितां इंधकारात् रणविलोकनार्थम्

एतेनोत्कृत्तकंठप्रतिसुभटनटारब्धनाट्याद्भुतानां कबंधैव नाभ्रनुविसमरसमालोकिलोकास्य देपि अभ्रेरस्वैरवे
गैः कृतखरतुरली मंद्दुविदुयमानस्मापृष्टे निष्टदधं कारणे रणयरोरेणुधारांधकारात् १०० उन्मीलल्लीलनीलोत्पल
दलनामोदमेदस्विपरंकोडकीडतद्विजालीपटडुदितमरुत्फालवाचालवीचिः एतेनावानिषेतवानि वहन नवहरिसर्वर्णश्री
कुमालीमालीदोपांतशंततव्यपपायिकदृशांक्षत रागस्तडागः १०१॥ एतेन पयिपान्थदेवेरपिस्वच्छवतुरो स्थितरजः पूरितमेनेः
कबंधनतंनालोकी तयर्थः मंदस्वच्छं दयोः स्वैरं एतत्कृतो तत्तमांगे निपातः सारोपान उत्थाने चरण धुराच्छुगादिनाम्भः धुताम रेणुतिवा १००
उन्मीलदिति एतेन राज्ञा एतादृशस्तडागः अत्वानिदिकिं भूतः उन्मीलति विकसंति लीलावलोको येषांतानि नीलोत्पलानि तेषां दलानि पत्रा
णि तेषां दलनं विकासनं तद्भवो नामोदः परिमलस्तेन मेदस्वी पुष्टः वहलपरिमलपरः प्रवाहः तस्य कोडे उत्संगे क्रीडंती द्विजालीहंसादि
पंक्तिस्तस्या गरुडुः पक्षेभ्यः उदितैः उत्पन्नो मरुद्वायुः तस्य कालः सवेगगमनं तं घेतवातैर्वाचालाः शब्दायमानाः वीचयो यस्य तथा
एतवानि वहेन नवहरिसर्वर्णे नत नपशरसथले श्वसणीः कुमाल्यं नून पंक्तयः ताभिर्व्यालीढः व्यालीढः उपांत रस्तो प्रदेशो तेन शंता
मध्याः शोषणपीडया सोसताः पथिकदृशां भीपोपी उयेषां पथिकानां वाह्यत्रः ताशंदृशः रागसंतोषो येन तडागस्यातिरमणीयं

अत्रैवेति अस्य नृपतेरुभौ संत्येष्वथा मानेकानेकसम्मुखौ एतत्सन्मुखं यथैव रिपुसम्मुखं च पततो यतो सीत्कारं [illegible] मिवं जाकं हंतमध्ये नि
गतं प जन्यात जनितं च ध्वनि विशेषमन्तर च्चयतः न कुरुतः अत्र मरणमिति जनितं कुर्वंत तज्जनितं चर्म पेन मा मुनः उभौ अरिम
करः वैरि संघः शरश्रेणतो वीतमानुकूलयोः आत्ममोक्षं तथानु श्रूतयोरुभयोः यत्पुन ग्निज्वलितजन्मयतामम्ने चनजागतिंभव तिसत्यं
मुक्तमुचितमेव कथयोरपि तुल्यं धर्मत्वात् तलदिविलत्तणं किमित्याशंकायामाह तत्रयोर्द्वयोर्मध्ये एको वैरि संघः किमसु रुत्त
याच सूर्यं भिनत्ति अपरश्च शरास्त्रमिमं विध्यति रिक्तमध्य चवैरिणं भिनत्ति द्विधा करोति इत्यद्भुतं आश्चर्यं तुल्यकर्मणो रतुल्यक
मौरेभक त्वस्य विरुद्धत्वादित्यर्थः चावन्योन्य सम्मुखं येऽत्तत्वं मयराहित्येन रणे सन्मुखेः पततः शत्रुसंघः शादिमेषु रुणो [illegible]
वचनात् सूर्यमंडलं भित्वा मुक्तिमाप्तः अहं हनुमुष्टिनयामुक्तः बाणः कंपसीत्कारोरच्च पतित नदकथा [illegible] मुष्टिना [illegible] विना इट

अस्यारिम करः शरश्च नृपतेः सत्येपततां द्वभौ सीत्कारं च नमन्मुखौ रच्चयतः कंपं च नमा मृताः नयुक्तं नवं [illegible] इति कूर्मे भेजो
गत्तिमन्मुक्तयोरेकस्तत्र भिनत्ति मित्रमपरश्चाभित्रमित्यद्भुतं ॥ ५६ ॥ लोभिर्दिनमेषमन्तु धिरमन्नाशाः तुरगाणां रवैर्वातं संपु
ति लंजयन्नजवजंमेत्तान्नगुणैर्मलयन् धर्माराधनसन्नियुक्त जगता यो राजमाना धिष्ठितः सोऽभूत् सकल मिलाक्षितापतिमदास्त्रहं
तु रंगोपिगाम् ॥ ५७ ॥ मुष्टित्वेन मुक्तो वैरिमध्ये न पुनरथ्याति वैरिणं हन्तो अर्थः परस्तत्तो यं शत्रुर्मान्नहतवानिति भावः वा णपत्ते
साम्यं कम्मुखं पुंखमयं वायस्येति ॥ ५८ ॥ रुलौमिभिरिति धर्माराधने सम्यग्युक्तं प्रेरितं जगत् येनैवं भूतेनामुना राज्ञा अधिष्ठित आ
[illegible] रसुरंगोपि धूलोभिः खुररजोभिः दिवं स्वर्गलोकं अधयन् अर्थं कुर्वेन चक्षुः प्रविष्टाद्रजसेव निमीलितनयनं कुर्वन् लिलयोः
[illegible] णां रवैः समुच्छलन शब्दैः कृत्वा आशा दिक्प्रांत निवासिनां जनानां बधिरयन् बधिरलया शब्दांतरं यहणा [illegible] नकुर्वन्नलयाः
[illegible] मेजवस्य वातवेगस्य जवैः वायोर्मकारणात् लिवेगतया वातं तलं जय्यमयं गुणैः कुर्वन्तु न पायु गुणैहेतुभिः स्तान्नन् [illegible] पल
[illegible] न्नामिलाजनानस्तवयन् गुणाधिकत्वेन सामृत्यं न स्तानु पसमयो नभस्काननिव कुर्वन् एवं भूतः सन्ननैतरं सांग्रामं निरंत
[illegible] स्फालानां चतुर्दिक्षु [illegible] ऐरावतनामा मिथ्यान् पदेकेनापि [illegible] न गांभ्रुवमेपया च यथेन्द्रुस्य [illegible] स्यात्स्पर्शमनेकतुं विगायतीति

...थात स्य पायो जलं तस्य क्षुवनानां अधिकारे अभिपश्यवात यमनुज्ञायं तदोयस्तोर प्रतिबिंबमेव विशत्
...ने त्वच्छरेर प्रतिबिंबमेव भवतित्यर्थः तथात स्य कुत्सनां विकसितानां अंभोज गोराज्ये तडे अवबाधि
...नन स्य तदोयमुख कमल स्य च जलकीडा वशात अभिषेको यच्च पद्माभिषेकः भवतु नीलोत्पलजलदेव ताप
२२ ...येस्य मे मोनेत्रण से रा नूनमधिकमिति सत्त्वितं तनुच्छोयं विभावा से नेति ध्वहत्व १०३॥ ॥ एतादिति जगतां स्या
...जंगमा स्थावरानां भुवनानां सर्वेषामि भिः समस्तै रपि ध्यामैः कुलैः कजला दिपुद्गलैः गुलो गोकथा मुखानां स्वेव विश्रांतिः कलि
...आश्रयांगो हतः किं भूतैः ध्यामैः एतस्य कीर्तेः यशसः विवर्त्तन परिणामनं विशेषे णावर्तनं विवर्तः स्थिति र्वीलेन यो
नाकुवलीकृता वित्रिलास्स कालात्कंदरादिसहिता त्रैलोक्यात्स का याल्निर्वासितेर्न काशितैः कोस्मो लोकत्रयस्य ध्वेतो

॥ यत्कीर्त्तिविवर्त्तयो जनितविलत्रैलोक्यनिर्वासितेर्विश्रान्तिः कलिताकथामु जगतां श्यामैः समस्तैरपि
अज्ञेकीर्त्ति भयादहो भयभरेरस्मात्कीर्त्तेः पुनः सायंत्रास्यकथा यथ्योति मालिनच्छा यावर्वं धस्थितिं १०४

करणानध्यामगुणानां सा धनमदर्णमानु पूर्व ध्यामानिवस्तुन्यभानितिवार्त्तामात्र शेषाणी ध्यामा निज्ञातानि सर्वे था
नसेतीत्यर्थः तथा कीर्त्तिमयात्कीर्त्तिभयद्धरा देस्मात्सर्वज्ञः सकाशात अकीर्त्तेः पुनर्भयभरैर्भीतेवाकुत्वेजज्ञेजात अदे आश्च
र्यकीर्त्तेरकीर्त्तेश्च विरोधात कीर्त्तिभयादस्मात्कीर्त्तेर्भयं युक्तमित्यर्थः एतत्कुतः यद्यस्मान्मलिनच्छाया ति हस्माशाः य कीर्त्तेः
अस्य कथाय प्यपि स्थितिमाश्रयन्न ववैयमाकरो तसतत्कथा प्रारंभे अकीर्त्तिलेशस्याप्यभावात्कीर्त्तिरेव वर्ण्यत इत्यर्थः य
श्चयस्माद्भिमेति समदोष कथा प्रारंभे एव मलिनो भरत्वा न्यत्रैव गच्छति अविद्यमानमपि शशविषाणादि वच नगोचरो भ
वति अकीर्त्तिस्तु वचनगोचरोपि नाभवदित्याश्चर्यं अचेतनायाअपि अकीर्त्तेर्भयोत्पादनादपि चित्रं जरत्तामितिपाठे वृद्ध
नाकथास्थितिया ख्येयं अज्ञे भावे लकारः १०४॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ राम २९

२१

हृद इति । अयमोऽमुनेन निर्मितः तडागः हृदो महान् वार्द्धिः समुद्रस्तेपेक्षयापि महानित्यर्थः । अथवा यो वारिधी मंतेः स्मिन् वार्द्धिवीचि
स्थाने तडाग एव हृदोऽस्तीति भवथाः किं भूतः तरंगैः कृत्वा वलिभं वलियुक्तं तरंगा एव वार्द्धक्ये संकुचं स्थूलशरीरावयव शोभस्था
ने जाता यस्येत्यर्थः । ला हृग्यं तरंगतरुणाभिर्वलिभिर्भीतिवाद् सालीपतितेन हंसपंक्तिच्छलेन जरया जनितं पाण्डुरं यत्र बलं यस्मात् स्वरू
पं विभ्रत् तत्त्वायमस्यामध्यविच्छित्ति तेकी भिस्तं भवनपथावलितोऽज्ञातः परिमाणोऽलं कृतः इत्यर्थः । अथ च स्वल्पचर्मशरीर धारणार्थं दं
डेन युक्तो वृद्धशरीर इत्यर्थः । तथा तावता सविस्तृतां वयसोपपन्नाः वं हि सा बाहुल्यं अयं च तावन्नः समीपवर्तिनो न यसी वार्द्धक्य
स्य वहिसाद्य स्य तथा विकचयाः तिप्रकाशमानया च दिकयायोग्यं समुचितं स्फुरत्मकारामानं संगतं भेनं सन् ज्योत्स्नावल्लिमं
लं अयं च समुद्रत्वादेतज्जलं ज्योत्स्नामे समुचितं किं जलं बिभ्रत् विग्रभं के श्याहे दिकया साकं च चान्द्रीति कान्यकुब्जभासमानया
हृदो वार्द्धिः एसौ तरंगवलिभं विभ्रद्वपुः पांडुरं हंसालीवलितेन यष्टिकलितस्तावद्भयो वर्दिमा विभ्रद्दीकयाचकं विकचया
योग्यं स्फुरत्संगतं स्थाने स्तानविभाति धार्मिकः पिरोनत्यापि नित्यारमः १०२ न स्थिते तेन दनासह विहरणयः केलिवेला ।
सुवालेना लेनाप्युत्वदचिप्रति फलनमिन्दाननमीलोत्पलानां तया पोदेवतानां विरानतनुछाय मेवाधिकारे तत्तुल्लीभोज
एजोभवतु च भवदीयाननस्याभिषेकः १०३ ॥ चितः स्फुरन्नेत्रं क पिरोविभ्रत् यत्र केशरादितेन त्वालित्येनोपलक्षितं तथा
[illegible] कांचितं मकरं समयकृयातकं पत्रं यस्य शिरसस्ततन् तथा स्नानविधायि धार्मिको शिरो न स्नापियत्नित्यमादतः तस्यानेतु
[illegible] मिति अस्ता नाहो तीर्थं नमस्ति यते हृदोपि समुद्रस्य पदे एव स्थापयोग्यत्वादेतस्य सर्वदेवाधिकं समुद्रातवलिभ [illegible]
[illegible] भः [illegible] तोयव्याख्याने पत्राय चर्वदलस्यभावः एषा दिमति चिप्रिया स्थिरे तिव रादेशः धार्मिकं धर्मेचरतो तिवृक्षे १०२
[illegible] तस्मिन् तडागेत्वया एतेन युना सह विहरस्क्रीडनया तत्र तद्भोपयः केलिवेला सु जलक्रीडावसरेभ्यो [illegible]
[illegible] प्रतिमी [illegible] भिप्रायं बहुस्व नं नीलोत्पलानां तवानुप्रतिफलनानन्तेन प्रतिबिंबास्य काशादि दाभेदः नाले
[illegible] लार्थं [illegible] सा दृष्यादि दंवा नीलोत्पलमिदं चेति संदेह सनालपतनीलोत्पलं चत्वन्नेत्र मितिनालमेव [illegible]

२२

तन्वन्नाभैमीति विदर्भजा इत्यस्यां सभायां एतत्रैयवगान विधेयमस्य वर्णितं तस्य नृपस्य दास्यं किमथ तु इति कारणात् प्रभावेन तमपि भैम्यंस्य
भावतया औत्सुक्येन सन्मुखं तं दृष्ट्वा तद्दर्शनं चेत्तु रागाद्वित्यर्थः कृत्वा अनुरागाभावेपि हासरसवृत्ता भिःकि रीदृशं भोगिभिः अवलो
कनप्रकारविशेषैः तां सभां निपीय सादरमवलोक्य किंभूतां सभां तस्याः सख्याः सिद्धपक्षे भैमीनैषधपर्यवसितैः पूर्वोक्तै रन्तरैः ल
क्षितानि स्मितानि सविस्मितानि साश्चर्याणि वाननानि यस्यास्तां इदं रूपते अस्य दासं जातं नवेति वा स्मितसहितानां विगतस्मितत्वं
विरुद्धं विरोधाभासः २०७ नलेति पतिव्रताया भैम्या नलान्यावलोकन मनुचितमित्याह कांपरि हस्तनु त्वरसर्गे वर्णयिष्यमाण
स्य नलस्य पस्ता वनाकरोतिदमस्वसुः कनीनिकाने त्रतारा नलाद्दस्य नृपस्य वीक्षाम वलोकनरूपं भोगं अपराधं विदधे द्वितीयपे
क्षे निचतुरे भैम्या नलरूपविशेषैर्नैषधसत्यनले मिल त्सर्वेऽङ्गैः सम्यक् सुचिरक्ततोचितां धवलरक्तत्वयोग्यं सेवां चकार धवलरक्तत्व

स्वसुः स्मितैः सस्मितविस्मिताननां निपीय तां मोदनभोगिभिः सभां इदास्य दास्यं किमभून्नवेति विदर्भजाभूपमपि न्यभालय
त् २०७ नलान्यवीक्षां विदधे दमस्वसुः कनीनिका रागमलीमसालयः चकार सेवां सुचिरक्ततोचितां मिलन्नपांगः
सविधेपि नैषधे २०८॥ इत्यानतस्य श्रुतिपुंविततेषु पाणौ कर्पूरचक्रकुल नम्रकामुकः स्मरः परां गेरनुकल्पधन्वितां जनीमनं
गः स्वयमादर्श नलः २०९॥ योग्यां सेवां चकार धवलरक्तत्व लक्षणस्य सामुद्रिकलक्षणयुक्तापांगस्तु नलएव लग्योभूदित्यर्थः
अपथप्रवृत्तेः पापभीरोः आरक्तस्वभावेन स्वामिनमेव सेवते नत्वन्यमित्यर्थः कटाक्षेणान्यावलोकने दोषः अन्तेदृष्टा
तु अन्यावलोकने दोषेनेति न याति नस्य सतिकापि नलमेव कटाक्षैर्विलोकयतिस्मेति भावः इन्द्रादिषु चतुर्षु अलीकनले
षु सत्स्वपि सत्यनलं त्वज्ञातेपि लग्नै वसत्यने रागानुरागवान् त्यात् अदृष्टवशात् कटाक्षानेरीक्षणं युक्तं २०८ इदानीं श्लो
कचतुष्टयेन परस्परानुरागं वर्णयति इत्येति नतो भैमीकटाक्षविलोकनानन्तरं स्वयमनंगो गरहितः अतएवं नलदृष्टानेन
त्र पार्श्वेन श्रुतिं चुंबिनापांगः संचारिणा कटाक्षेनयोग्यं कर्ण इत्यनेषणाहता स्मरः परस्य नलस्यैव हृदमाद्धि मिरंगैरवयवैः
धन्वितां धनुर्धरत्वं अनेकव्याजनीं भैमीं मार्ह्यत अपीपिडत किंभूतः स्मरकरेनलस्यैव हस्तेनाभपराज्यदलत्व २२

अयेति अपससौभीमसुताभाः इंगितात् अनुरागसत्त्वकात् वेदनादिचेष्टितात् सरस्वती नित्यवदत् इति किं देवादिज
नैर्यस्यास्य कीर्तिर्यदि नेष्यते वा नाभिलष्यते एवं तर्हि मयापि सास्य कीर्त्तिः तत्त्वं निश्चितं नेष्यते इति यद्यपि तुल्या अपायविप
रीकोऽपि रः अभिरुचिविशेषोऽस्ति सभाया सभालोकस्य ध्रुवः परं तमालवह्लितां कर्णाभरणात् मालवह्लितत्वं नेष्यते प्रापयिष्यते
जनानामसंमतत्वेन गुणविषाणादिवासतो मध्यस्य कीर्त्तिमेव सर्वां सभां श्रावयिष्याम इत्यर्थः वारणास्तद्रीन निवारणं च का
रेतिभावः अकीर्त्तिनीलत्वात्तमालवह्लित्वं श्रुतेः श्रवः कर्मणि नेष्यते तिङ्प्रधानकर्म किल ८ १०५ अकीर्त्तिमेव वर्णय
ति अथेति देवानामकानां पक्षेण अस्य चौलीपतेः अकीर्त्तयः किल पक्षिनिश्चितं वाकर्मरमणी कञ्चुकिकास्तस्याः उग्धा

अथावदङ्गीमसुलैङ्गितान्सखी जनैरकीर्त्तिर्यदिवास्य नेष्यते मयापि सा तत्त्वलु नेष्यते सभा श्रवः परं तमालवह्लितं
१०५ अस्य चौलीपतेः पराङ्मुखरयालसीकृताः संख्यया प्रज्ञा च चतुरवेस्म भोगेति मिरभूत्वा किला कीर्त्तयः गीय
ते स्वरमष्टमं कलयता जातेन वध्योदराम्बकानां मकरेण कूर्मरमणीदुर्ज्योदये रोधसि १०६ ॥ दुर्ज्योदये रोधसि तीरे गो

यन्ते किंभूताः पराङ्मुखाणिताव धेः सकाशास्य रयाधिकयासे त्वयालसीकृताः गणिताः पराङ्मुख्या धिका स्तथा प्रज्ञा च चतुर्भिर्जोसं धैः अ
वेस्मभाणेहृष्यमानेति मिरेलत्वात्तुल्यात्मिति प्रथमाः किंभूतेन मकरेण अष्टमं स्वरं निषादादि सप्तस्वरातिरिक्तं कलयता गो कुर्वता त
थावध्योजातेन एवं अस्या कीर्त्तयः संतीति एतदकीर्त्तिः सभा श्राविता पराङ्मुखाधिका संख्यात्मयस्य दर्शनपालिः तिमिरस्पर्शवाद्भुषरय
त्वं मरत्वात् मत्वे वध्योदराम्बकच्छपिकापाण्डुत्वं एतानि यथा सर्वथा यथा न संतिं तथैव तद्विशेषणाद्युक्ता अस्या कीर्त्तयो न संतीतिप
र्यवसान त्वस्य वर्णितेन वक्तुता उपहासा अपि संगता किं अमासमस्य तु कीर्त्तयएवोक्ता विशेषणविशिष्टा अमसमस्ताः कीर्त्तयो गीयन्ते कि
... स्त्रीवद्भानेत्वात् अस्य कीर्त्तयो न संतीत्येव तिमिरं देवास्य कृततांता कृच्छ्रे पीच तिमिरं न पश्यंतीति तथा तिमिरवत्संख्यायां तेम लवि
... दिवातक ॥ १०६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

का० नै०
१२६
२५

...नो नालीकः सचासौ नलश्च नालीकनलः सत्यनलः सचासौ नलीकनलश्च तन्नालीकनलः तु भिन्नत्र
...दृष्टेन सत्यनले चलेन तन्मिश्चलं मनोयस्याः सा तन्मे धानुरक्ता सती सा ... स्थितानपि चतुर
...व्याख्यानात् अलीकान् नैषधान् सा ... त्सत्यनलं साम्येन तन्नसातं दृष्ट्वान् सैन ... पापारेणापातु कटाक्षो विलो
...नागस्य भूमिं च नु ... तालानाम् ... नो आनंदाव निधौ आनंदेन येप समुद्रे निमज्य कौ ... त्वा न तावलोक
नान्निश्चलाभ न्वेति यावत् निनतं दृगंताहृषीस्य परमकारुण्यमातलगता चेत यातस्यानंद समुद्रस्य नलेन तस्या
लंकारीभवनाजनाद्ययातालेकन्याभ्रमत्रौ तिसौदर्यादानंदवशात्स्वानिनिमेषतया समुद्रे निमज्य तल गमनेच कि

तन्नालीकनले चलेतरमनाः साम्यान्नागप्रभ दप्पयेन्चतुरः स्थितान्न चतुरापाततं दृशा नैषधा
न्नाश्चाक्षंप्रावनिधौ निमज्य नितरां दूरंगता तत्वलोलंकारीभवनाज्जनाय ददतो पातालकन्याभ्रमं
११२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ।

23

...मंनागकन्येति भ्रमबुद्धिं ददतीजनस्यतौ अलंकारीभवत इति पाठे तस्य तलस्य भूतलस्य उपवेशने नालंका
रभूता ... दिलोकायनलल ... ययुवा पातालतलस्यालंकारीभवते वासुक्यादिनागलोका यूया पुरस्थितान्न
लावोरान्न पीड्रादीजुषराजवद्दृजु दृष्ट्वा वलिलोकयति स्म ... स्वपाद्व्यवहितमसत्यनलेकतः दृशौ विलोकयति स्म
तिभावः नन्नलेति पाठे तेषाम लीकनलानां स्वीयेन रूपेणालंकारभूतायजनाय सत्यनलायेत्यर्थः ११२ ॥ ॥ राम
॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ । २३
॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ।

उत्कंटकेति सा भैमी रुद्रक्रुधः रुद्रस्य तथा च परित्यागसमुद्भवात् कोपात् हेतोः तस्य रुद्रस्यारिः कामः तस्य व्ययाय्यं काम एवे
तिदुध्यानले विषये वासस्य स्वयंवरेण स्थिते रघोत्तां अभिलाषुकत्वं च अवलक्ष्या रत्नले सा भिल्लाष्यजानेति भावास्व श्रानु समाध्य
यणं च यत्र ... केवकांचनकेतकी वकीभूता साकेतकी च उत्कंटका उत्त रोमांचा ऊर्ध्वीभूतस्वीनुत्यक्तकांचनया विलसेति पो
भमानाओलपीतारिभिर्वर्णैरुज्ज्वलापकाशमाना उच्चलेन शृंगारेण नामकाशमानो विलेकोकोनां शृंगारो यया एवं भूता वाकृत्त
या दिर्चितकपोलवक्षोजादौ पत्त्रराजिः पत्त्रवल्लीपंक्तिर्यस्याः शोभमानोज्ज्वलवर्णवर्णायां लिखितया आमोदे विलेपनं सुरा
भिगंधहर्षवास्वाभाविकं परिमलं च भजतीति भेऽकृतप्याऽपगतोः नुरागो यस्या एवं भूता न भवति अतितरां अनपरागतरस्न
लेऽतिरामरतामिणो मविघ्ने परागः कुंकुमचूर्णं यस्याः मेवविधा न भवतीति नितरां अनपरागा अनपरागतरा अतितरां परागस

उत्कंटकाविलसदुज्ज्वलपत्त्रराजिरामोदभागनपरागलसाति गौरी रुद्रक्रुधस्तव रिकामयियानन.
लेषा वासार्थिलामधृतकांचनकेतकीव ११०॥

हितो नयोऽतितरां गौरी गौरवर्णा उभय्ये पिगौरी पार्वती अतिक्रांता वा भैमी सुवर्णकेतकी यथा रुद्रकोपस्य वसत्य
भिलाषुकत्वं दधार तस्यस्थानं बभूवेत्यर्थः तथा भैम्यापि नलविषयेन ले वैरिकामन्वध्यानल शत्रुः कामए वेति नलसंब
धित्वेन भैमी पोडयतीति धियारुद्रकोप स्वस्थान नियवास स्तदर्थं तां दधार रुद्रकोपस्यस्थानं जाता मेन एस कोपजाते
न कीर्त्या कामासंपनत्वं सोऽनले नक राद्रवीच्चणकृते सातिल कामपी ... तानले भाव इति वा मेरोमतले चेतिततस्य
रुद्रगौ ... स्मरसहन स्तो ति ... तोपाले अतिगौरी ति स्यात्तथा पिरुविकार इक्ति ... त्यादिस्या यनु कर्स्वेत
रूपे वर्णं डैत्याते गौरीति संपृच्छते ११०॥

का॰नै॰ १२टी॰ २४

सर्वस्वमिति स नृपतिर्नलोपि चेतसः सर्वस्वं प्राणवत्प्रियं तां भैमीं दृष्ट्वा स्वनेत्राय प्रीतिदायं संतोषजनितं दानं प्रदा
यमकर्णेणोद्घाकृष्टा हेलेणातिमादरं दृष्ट्वा अमरसुरापां इन्द्रादिभिर्दुर्लभां लोकोत्तरस्वरूपां अप्यचेतेषां कटाक्षेण
वलोकनात्ते दुरापां अयोगेनेत्रप्रांते उत्तरंगां चलत्कनीनी अतिचंचलकटाक्षे वलोकितोऽनंतरं तेन सावलोकिताऽनं
तरं पुनरपि तया सविलोकितः इत्यर्थः अनंतरं वरस्त्राः पत्याका मेनपी पखधाराः पमति निर्वापकत्वात्प्रतरूपं पयःस्नल
नं भैमीकृतं वलितग्रीवमवलोकनं तेन नत्वा विरचितेनाप्युगेन भैमी कटाक्षेण पेणवाणेनाप्युष्पी प्रलोहो विद्धः स नलः त॰

सर्वस्वं चेतसस्तां नृपतिरपि दृशोनिःप्रीतिदायं प्रदाय प्रापत्तद्दृष्टिभिः शातिधिममरदुरापामपांगेन रंगं
गां आनंदोच्छ्यनवेध्याननकृतनदपराकृतपाताः स्मरत्याः पत्याः पृथुधारावलनविरचितेनाप्यु
गेनाप्युलीढः ११२ श्रीहर्षं कविराजराजिमुकुटालंकारहीरः सुतं श्रीहीरः सुषुवे जितेन्द्रियचयं मामल्लदेवी च यं तस्य श्रीचरणांभोजालिमौलेर्महा
काव्ये नव्यगेल नलस्य चरिते सर्गो निसर्गोज्ज्वलः ११३॥ ऽऽ ऽऽ।
ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ

स्थाः भैमी दृष्टेरपरेभ्योत्तरीयादृष्टपार्श्वे स्मराकृतपाताः अनेकभावाभिसंजका व्यापाराः विशेषास्तानस्मानंदं प्रेम सुखं प्रा
प्तिरूपेण नेत्रनयाथरोधाश्चर्येण तेन स ... ध्यानविष्पलानमाहृतं भैमी दृष्टिनीपकटाक्षवीक्षणेनैवालितत्वं कामविवशः
कृतः सोस्त तोयादिकृतात्तनिरीक्षणानि नदधीति भावः अन्योपि तु पुष्पकं सेचितस्य वृक्षदाति अतिप्रियं चातिथ्यं प्राप्य
गावद्धाधो भवति ११२ श्रीहर्षमिति माता मामल्लदेवी जननी च तस्याश्चरणांबुजे तयो रलिर्भ्रमरः पो भ्रमरः पः मौलि
...मातृचरणसंबंधिनी प्रजांपि चरणयोः पृथक्कृता अंभोजलिः कमलमालाल घुक्तो मौलि ... यस्य वामीगीश्वयोज
...पत्कपकयत निर्माल्यकमलस्य यलोः शुद्धाप्रणांघ्ररणः सर्गः व्यगतः समाप्तः ११३॥ इति श्रीवेदकरोपनाम
...सिंहपंडित... जनारायणकृते नैषधीयप्रकाशे द्वादशः सर्गः १२॥ ॥ राम २४

94

25